

ΑΪΠΥΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

*«... Οί δ' ἔχον Ἀρκαδίην ὑπὸ Κελλίης ὄρος αἰνύ,
Αἰπύτιον παρὰ τῷβον, ἰν' ἀνέρες ἀγχιμαχθαί,
οἱ Φενεόν τ' ἐνέμοντο... Στύμφηλόν τ' εἶχον...»*

(Ιλιάδα Β, 605-608)

- Οτ. Μ. Baron V. Stackelberg – 1810

ΛΗΜΕΡΙ ΣΤΟ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟ ΟΛΜΙΑΙ
ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ

ΕΤΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ 5
ΓΕΝΑΡΗΣ – ΦΛΕΒΑΡΗΣ – ΜΑΡΤΗΣ 1994

Τριμηνιαία έκδοση μη κερδοσκοπική
 Τεύχος 5^ο Γενάρης – Φλεβάρης – Μάρτης 1994
 Γραφεία: Κατσιμίρη 49 – Χολαργός 155 61 – Τηλ. 65.29.548
 Έκδοση – Διεύθυνση: Σπύρος Κων. Μιχόπουλος
 Επιμέλεια ύλης: Ντίνα Βλάχου – Σπύρος Μιχόπουλος
 Αλληλογραφία – Επιταγές: Περιοδικό «Αίπυτος» Κατσιμίρη 49 – Χολαργός 155 61
 Τιμή τεύχους: δρχ. 500 – Ετήσια συνδρομή δρχ. 2.000 – Εξωτερικού δρχ. 5.000
 Υπηρεσίες – Οργανισμοί – Επιχειρήσεις δρχ. 5.000
 Φωτοσύνθεση – Μοντάζ: Ηλεκτρονικές Τέχνες ΕΠΕ – Ζαΐμη 26 – Τηλ.: 8221992
 Εκτύπωση – Βιβλιοδεσία: Αδελφοί Παππά – Θεμιστοκλέους 80 – Τηλ. 3613801

Το περιοδικό το ονομάσαμε «Αίπυτο» γιατί ο θρύλος για τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας, είναι ζωντανός ακόμα και έρχεται από την εποχή του Ομήρου.

Σύμβολο και κοινό σημείο αναφοράς για τις δύο περιοχές και ο Ηρακλής που βάλουμε στο εξώφυλλο πλάι στο λογότυπο. Είναι ο «Ηρακλής τοξότης» έργο του γάλλου γλύπτη Ant. Bourdelle που βρίσκεται σε μουσείο στο Παρίσι.

Όσο για τους στίχους από τον Όμηρο έχουν να ειπούν σε μετάφραση ότι:

«Όσοι κατοικούν στην Αρκαδία κάτω από της Κυλλήνης το ψηλό βουνό κοντά στον τάφο του Αίπυτου όπου οι άνδρες πολεμούν στήθος με στήθος, έχουν δικό τους το Φενεό και τη Στυμφαλία».

- * Ο «Αίπυτος» συντάσσεται με τη συνεργασία εκπαιδευτικών, επιστημόνων, ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών κ.α.
- * Κυκλοφορεί κάθε τρεις μήνες σε 1500 αντίτυπα μεταξύ των όπου γης Στυμφαλιών και Φενεατών, όσων γνωρίζουμε τη διεύθυνση και αποστέλλεται σε προσωπικότητες της επιστήμης, των γραμμάτων και των τεχνών, σε συλλόγους, κοινότητες και λοιπές Αρχές της Κορινθίας.
- * Αποστέλλεται ΔΩΡΕΑΝ στα σπίτια όλων των μαθητών των Λυκείων και Γυμνασίων Καλιάνων και Γκούρας.
- * Τα ευλόγητα άρθρα απηχούν τις γνώμες των συντακτών τους και όχι κατ' ανάγκη τη γνώμη του περιοδικού. Τα χειρόγραφα δημοσιευόμενα ή μη, δεν επιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
☼ Μικρό αφιέρωμα στη μεγάλη επέτειο ..... Του Αλέξη • Του Παπανάνα (Ιστορικά Δημοτικά Ορεινής Κορινθίας).....	124
☼ Σπύρος Κ. Μιχόπουλος: Το μοναστήρι του αγίου Γεωργίου Φενεού στον αγώνα του 1821 ..	125
☼ Χρήστος Γ. Κωνσταντινόπουλος: Οι Φενεάτες χτίστες στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας.....	129
☼ Μια Ομολογία του 1823	133
☼ Φάνης Σ. Κωστόπουλος: Μουσικές δημιουργίες εμπνευσμένες από την Ελληνική Επανάσταση	134
☼ Γεωργία Θηβαίου: Ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Στιμφαλία	136
☼ Σπύρος Κ. Μιχόπουλος: Λαϊκές παραδόσεις και παροιμίες για το Μάρτη	138
☼ Βαγγέλης Βαρθουδιώτης: Ο χυλός	142
☼ Παύλος Καράγιωργας: Η ειρήνη στις τραγωδίες του ποιητή Φυξίου Σταυρόπουλου	143
☼ Εν Νέα Κορίνθο	146
<i>(Παναγιωτική ληστία, Φοιτηρόν. Μεταφράζουσιν εις ξένην γην. Ανατίθους τον εορτήν Ισθμίων και Νηπιών. Η Τουρζία γίνεται το 1876)</i>	
☼ Στιμφαλιακά Φενεάτικα και άλλα	147
<i>(Ναρό από τη Στιμφαλία για να ξεδιψάσει η Αθήνα, Η Στιμφαλία στις "σημαντικές περιοχές για πουλιά". Πάπια ή γήνα, Εξοχάνηση στη μεγάλη καταστροφή του Φενεού, Ένα ημερολόγιο, Μια εσθήλωση για το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Στιμφαλίας, Ψιλά γράμματα).</i>	
☼ Βιβλιοπερυσίαση.....	150
☼ Αίπυτος, Έτος Δεύτερο.....	151

☼ **Εξώφυλλο:** Λημέρι στο αζροστήριο των Ολιμίων στον Κορινθιακό. Γραβούρα του γερομανού αρχαιολόγου, ζωγράφου και περιηγητή Οτ. Μ. Baron V. Stackelberg που περιηγήθηκε την Ελλάδα από το 1810 ως το 1814. Παρισιάνει μια σκηνή από τη ζωή των κλεφταρματολών στο λημέρι τους.

(Συλλογή Σπ. Μιχόπουλου)

☼ **Οπισθόφυλλο:** Επάνω «Το παλιομονάστηρο». Ο μικρός μονόκλιτος ναός του Αγίου Γεωργίου είναι ό,τι έχει απομείνει από την παλαιά Μονή στο Φενεό. Τελευταία μετονομάσθηκε από τον Μητροπολίτη Κορίνθου σε ναό του Αγίου Φανουρίου. Κάτω η Βρύση του Αρσένιου.

(Φωτογραφίες Ντίνας Βλάχου)

☼ Η μακέτα του εξωφύλλου είναι της Βασιλικής Φιλίππου

ΜΙΚΡΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΕΤΕΙΟ

Μερικά από τα κείμενα, καθώς και τα ιστορικά τραγούδια που αμέσως ακολουθούν παρουσιάζουν τοπικό ενδιαφέρον γιατί αναφέρονται σε γεγονότα που συνέβησαν στις περιοχές του Φενεού και της Στυμφαλίας κατά τη διάρκεια του μεγάλου αγώνα της Εθνεγερσίας.

Αυτά, ομόκεντρα όλα, ας αποτελέσουν μικρό αφιέρωμα στη μεγάλη επέτειο της Εθνικής μας Παλιγγενεσίας.

Του Αλέξη

Τρεις περδικούλες κάθονται ψηλά στη Ντουρντουβανά.

Η μία τηράει του Φονιά, γη άλλη κατά τη Λάστα,
και η τρίτη, νη καλύτερη, μοιρολογάει και λέει.

– Αλέξη κάτσε φρόνιμα, κάτσε να προσκυνήσεις!

Πέντε πασάδες έρχονται μες του Φονιά τον κάμπο
και κυνηγάν την Κλεφτουριά και τους καπεταναίους
και τότε πούθε θα κρυφτείς και που θα ξεγαιμάσεις;

– Εγώ σας τόπεια μια βολά, σας τόπεια τρεις και πέντε,
Τούρκους εγώ δε σκιάζομαι, πασάδες δε φοβάμαι.

Πασά μου έχω το σπαθί, βεζύρη το ντουφέκι...

Τα βόλια μου του ντουφεκιού στέλνω να προσκυνήσουν
να προσκυνήσουν τον πασά και Τούρκους να φιλήσουν.

Κι αν τύχει και να σκοτωθώ, στο νου μου δεν το βάνω

Και συ μάννα μ' μη λιπηθείς και μη μαυροφορέεις.

Το γιό σου κι αν σκοτώσουνε ήτανε παληγάρια.

Τα παληγάρια δεν τα κλαίν, δεν τα μοιρολογάνε!

Του Παπανίκα

Πολλοί μαζί Παπανίκα μου
πολλοί μαζί δεν χάνοιμε
τρία καπετανάτα.

Ελάτε να Παπανίκα μου
ελάτε να χωρίσουμε

να γίνουμε μπουλούκια

Τόνα να πάει Παπανίκα μου

τόνα να πάει στη Ζάχολη
τάλλο να πάει στον Γκούρα.

Το τρίτο με Παπανίκα μου

το τρίτο με τον αρχηγό

στην Καστανιά να κάτσει.

Τοπικά δημοτικά τραγούδια της Ορεινής Κορινθίας (Συλλογή Σπύρου Κ. Μιχόπουλου)

Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Φενεού στον αγώνα του 1821**Σύντομη αναφορά στο ιστορικό της Μονής**

Στις υπώρειες του Κράθι στο Φενεό, σε ένα ομαλό πλάτωμα της πλαγιάς, τριγυρισμένο από πυκνό και αδιαπέραστο δάσος βρίσκεται το ιστορικό μοναστήρι του Αη-Γιώργη. Το σπουδαίο τούτο χριστιανικό μνημείο των μεταβυζαντινών χρόνων αναφέρεται στα πατριαρχικά σιγίλια και τα άλλα επίσημα έγγραφα ως «Ιερά και Σταυροπηγιακή μονή του αγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του τροπαιοφόρου επικεκλημένου δε του Φονέως εν τη Πελοποννήσω...». Το «φονέως» είναι λογία έκφραση του λαϊκού ονόματος «Φονιά» που συναντάμε κυρίως στα δικαιολογιακά και σε άλλα ποικίλα έγγραφα του μοναστηριού. Είναι προσδιοριστικό του τόπου που βρίσκεται η μονή και προέρχεται από παρετυμολογία ή και παραφθορά του αρχαίου ονόματος «Φενεός» (Φενεός - Φονιός - Φονιά) όνομα που είχε παλαιότερα το πλησιέστερο στο μοναστήρι χωριό που σήμερα λέγεται Πανόραμα.

Η μονή ιδρύθηκε κατά τον 14ο αιώνα και ήταν χτισμένη χαμηλότερα σε ένα μικρό λοφίσκο, τοποθεσία που τώρα λέγεται «παιλιομονάστηρο». Από την παλαιότητα τούτη μονή απομένει όρθιος μόνο ο μικρός μονόκλιτος ναός του Αγίου Γεωργίου τριγυρισμένος από τα ερείπια των κελιών. Σήμερα έχει μετονομασθεί σε ναό του Αγίου Φανουρίου. Η μονή αυτή εγκαταλείφθηκε από τους μοναχούς κατά τον 17ο αιώνα επειδή απειλήθηκε να κατακλυσθεί από τα νερά της λίμνης Φενεού που έφθασαν ως εκεί. Εξαιτίας τούτου οι μοναχοί αναγκάστηκαν να χτίσουν τη νέα μονή ψηλότερα στην πλαγιά του βουνού σε ασφαλέστερο μέρος.

Η σφρηγήλατη θύρα του ναού με την ανάγλυφη εικόνα και το υπέρθυρο εικονοστάσι του Αγίου.

Ως «έτος κτίσεως» της νέας μονής αναφέρεται το 1693. Τη χρονολογία αυτή φέρει η παλαιά σφραγίδα της μονής που βρίσκεται στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Κορίνθου. Τη συναντάμε και ανάγλυφη, κοιμμένη στα δύο 16 - 93, στα δύο αγκωνάρια που στηρίζουν τους παραστάτες δεξιά και αριστερά της μεγάλης αυλόπορτας της Μονής. Η νέα μονή με νεώτερο Πατριαρχικό σιγίλιο που ανανέωνε το παλαιό περιεβλήθη και πάλι με τη δόξα και την τιμή του Σταυροπηγιακού Μοναστηριού. Από σιγίλιο¹ του 1740 μαθαίνουμε ότι το μοναστήρι καταστράφηκε από μεγάλη πυρκαγιά και ξαναχτίστηκε το 1745. Τότε άρχισε και η μέχρι σήμερα σωζόμενη, εξαιρετικής τέχνης αιοιογράφιση του ναού και η κατασκευή του ανεκτίμητης αξίας ξυλόγλυπτου τέμπλου.

Συμπλέκεται και η ιστορία

Το μοναστήρι που αρχίζει να ακμάζει από τα μέσα του 17ου αιώνα έπαιξε σπουδαίο ρόλο τόσο στην προετοιμασία του μεγάλου ξεσηκωμού του Γένους όσο και στη διάρκεια του αγώνα για την Εθνική μας Παλιγγενεσία. Ο μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων στο βιβλίο του «Κορινθιακά έγγραφα Ελληνικά και Τουρκικά»² αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Γύρω από την ιστορίαν της μονής του αγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου του Φονιά, συμπλέκεται και η ιστορία της περιοχής, ο χώρος δε ολονέν διευρύνεται, καλύπτων τα όρια της Κορινθίας, του Βορείου τμήματος της Πελοποννήσου από Πατρών μέχρι Τριπόλεως και εκείθεν δια του Ναυπλίου εις την Επίδαυρον, με προεκτάσεις, εν τελευταία αναλύσει, εις ολόκληρον τον Ελλαδικόν χώρον της περιόδου του τελευταίου αιώνας της Τουρκοκρατίας και του πρώτου μετεπαναστατικού».

Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας το μοναστήρι πρόσφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες όχι μόνο στα γύρω χωριά αλλά και σε άλλες περιοχές της Πελοποννήσου. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλά παιδιά τα έστελναν

1. Στο σιγίλιο του Πατριαρχη Παΐσιου (Σεπτέμβριος 1740) που δημοσιεύθηκε από τον καθηγητή Δ. Ζακωνηφόρο στο περιοδικό «Ελληνικά» (τομ. Γ' 1930 σελ. 138-141) αναγράφεται επί λέξει: «...πυρκαϊστος ενγένειτο εξ ολοκλήρου περιολομήθεν, ώστε μη μόνον την οικοδομήν αυτού άπωσαν αλλά και πάντα τα περιεχόμενα αυτού... αποτήρωσθίνα τε και αφανισθίνα...».

2. Παντελεήμονος Κ. Καμινιζόλα, Μητροπολίτου Κορίνθου: «Κορινθιακά έγγραφα Ελληνικά και Τουρκικά», Εκδόσεις Πρωή, Κόρινθος 1983 (σελ. 15).

οι γονείς τους στο μοναστήρι με το πρόσχημα ότι τα «έταξαν στον Αγιώρη», όπου και έμεναν για να μάθουν γράμματα στο «κρυφό σχολειό» της μονής που σώζεται ακόμα μέχρη σήμερα.

Για νάρθει το «ποθούμενον»

Από τις αρχές του 1820 το μοναστήρι παρουσιάζει μια εξαιρετική κίνηση ανάμεσα σε κληρικούς και λαϊκούς που έχουν μνηθεί στα της Φιλικής Εταιρείας. Ο ιστορικός Λ. Αποστολίδης στο βιβλίο του «Η Κορινθία στην Επανάσταση του 1821»³ σημειώνει:

«Στον Αγιώρη του Φονιά, Ηγούμενος και Καλόγεροι, γίνονται δάσκαλοι στο Κρυφό Σχολειό και ταυτόχρονα κατηχητές της Φιλικής Εταιρείας. Ο ηγούμενος Ναθαναήλ, ο προηγούμενος σβόσμος Κύριλλος, ο Αθανάσιος ο Καλιβίτης έξαρχος του Πατριαρχείου, ο Σαμονήλ, ο αδελφός του Ναθαναήλ Σημεών, και ο ανεμικός του Βενιαμίν, ο Σεραφείμ, ο Σάββας, ο Ανανίας, ο Συνέσιος, όλοι τους εργάζονται νυχτόμερα, για νάρθει μια ώρα νωρίτερα το ποθούμενον. Η λευτεριά της Πατρίδας».

Ο ηγούμενος Ναθαναήλ αναπτύσσει καταπληκτική δραστηριότητα. Έρχεται σε επαφή με την «Υπερτάτην Αρχήν» και στο μοναστήρι αρχίζουν να γίνονται οι πρώτες συσκέψεις. Εκτός από τους μοναχούς παίρνουν μέρος και οι πρόκριτοι και οι καπεταναίοι της ορεινής Κορινθίας. Όλα τα κεφαλοχώρια του Φενεού και της Στυμφαλίας, η Γκούρα, η Καστανιά, η Λαύκα κ.α. έχουν προσχωρήσει στο «Μυστήριο» της Φιλικής Εταιρείας και στις αποθήκες του μοναστηριού αρχίζουν να συνάζονται, από όπου είναι δυνατόν, πολεμοφόδια και «τα άλλα αναγκαία του πολέμου».

Ο Φωτάκος στα απομνημονεύματά του αναφέρει: «Όλοι οι μοναχοί ούτοι εκατήχουν την περιφέρειάν του Φονιά και έξωθεν εφρόντισαν και ετοίμασαν όλα τα αναγκαία του πολέμου».⁴

"Εξόδευσεν εις το Έθνος"

Από έγγραφα⁵ της εποχής εκείνης μαθαίνουμε και για την υλική προσφορά της μονής στην Επανάσταση. Σε ένα από αυτά διαβάζουμε:

«Εκατέβαλλεν και εξόδευσεν το μοναστήρι της Φονιάς εις το Έθνος και την Επανάστασιν: Εις την Εταιρείαν γρόσια 3500. Τον πρώτον χρόνον 10 οπλοφόρους καλόγερους οπού είμεθα μαζί με τον κύρη Σωτήρη Χαραλάμπη γρόσια 1000. Εξοδεύσαμεν εις την επαρχίαν μας εις αναγκαίας χρείας γρόσια 2000. Εις το Εθνικών Ταμείον της Τριπολιτσάς γρόσια 3000 το όλον γρόσια 9500.

Ασήμη ιδιόν μας και του μοναστηριού εκτός του Αγίου Ποτηριού οκάδες 15. Γίδια και πρόβατα 500. Βοΐδογέλαδα 15. Κρασί εις τα ορδιά εις το μετόχι του Αγίου Γεωργίου μπότσες 8000. Σιτάρι οκάδες 950...

Χρόνια δύο και ήμισυ καλόγεροι 20 οπλοφόροι εις τα ορδιά Τρύκορφα, Ναύπλιον, Κόρινθον και εις Ακρόατα».

3. Λάμπη Αποστολίδη: "Η Κορινθία στην Επανάσταση του 1821". Εκδόσεις Κορινθιακή Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1971 (τομ. Α, σελ. 194).

4. Φωτίου Χερσιανθοπούλου (Φωτάζου), Απομνημονεύματα πού της Ελληνικής Επανάστασης, Έκδοση, Νεο-Ιστορική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1953 (τομ. Α', σελ. 69).

5. Αρχαίον Κορινθιακών Μιλισιών, Αθήνα 1971 (τομ. Α, σελ. 91).

Με την έναρξη του μεγάλου Αγώνα για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού, διαδραματίστηκαν στο μοναστήρι και στην περιοχή του πολλά και σημαντικά γεγονότα που οι ιστορικοί τα καταγράφουν σε πολλές σελίδες.

Σε μερικά από αυτά που είναι σχετικά με την παραμονή του Θ. Κολοκοτρώνη στο μοναστήρι αναφερθήκαμε παλαιότερα.⁶ Εδώ έγινε και το γνωστό επεισόδιο μεταξύ του Παπαφλέσσα και του Πανούτσου Νοταρά.

Παπαφλέσσας κατά Νοταρά. Ένα επεισόδιο του Αγώνα.⁷

Ένα μήνα πριν από την Επανάσταση, το Φλεβάρη του 1821 ύστερα από τη σύσκεψη της Βοστίτσας έρχεται στο μοναστήρι του Αη-Γιώργη ο Παπαφλέσσας και καλεί σε σύσκεψη τους πρόκριτους της Κορινθίας και των Καλαβρύτων, για να λάβουν αποφάσεις. Στη σύσκεψη παίρνουν μέρος ο ηγούμενος της μονής Ναθαναήλ, ο γέρο-Πανούτσος Νοταράς, ο Ασημάκης Φωτήλας, ο Σωτήρης Χαρολάμπης, ο Σωτήρης Θεοχαρόπουλος και πολλοί άλλοι. Ανάμεσα σ' αυτούς και οι αρχηγοί των όπλων της ορεινής Κορινθίας Γεώργιος Παπανίκας από την Κασιανιά και Αναγνώστης Οικονομόπουλος από τη Λαύκα.

Σαν ήρθαν στην κουβέντα ο Παπαφλέσσας τους λέει ότι η επανάσταση πρέπει να αρχίσει αμέσως «γιατί το πράγμα δεν επιδέχεται αργοπορίαν». Ο γέρο-Νοταράς απαντάει ότι «δεν μπορούμε να τολμήσουμε επανάσταση χωρίς να προετοιμαστούμε καλά - καλά και να εξασφαλίσουμε τα χρειαζούμενα. Με τα ψέμματα δουλειά δεν γίνεται. Κι αν ενεργήσουμε αστόχαστα θα πάρουμε τον κόσμο στο λαμύ μας». Τότε ο Παπαφλέσσας ορμητικός και οξυθύμιος καθώς ήταν, εξαγριώνεται και λέει του Νοταρά:

– Αρχοντά Πανούτσο σου κόβω το κεφάλι αν ματαειπείς τέτοιες κουβέντες.

Και ο Νοταράς ήρεμος του απάντησε:

– Ακόνισε το σπαθί σου Παπαφλέσσα για να κόψεις Τούρκικα κεφάλια και άσε το δικό μου στη θέση του. Μπορεί και να σου χρειαστεί.

Τότε ένας από τους ανθρώπους του Νοταρά ο Πανάγου οργισμένος λέει του Παπαφλέσσα.

– Ε, ρε συ παλά τα παλληκάρια δεν φοβερρίζουν τους γερόντους... Μόνο σόπαινε γιατί σου κόβω εγώ το δικό σου το κεφάλι. Κι ενώ ήσαν έτοιμοι να «σφαγούν» ο γέρο-Νοταράς μπαίνει στη μέση.

– Ας λείψουν οι διχόνοιες μεταξύ σας παιδιά μου και κρατήστε την παλληκαριά σας για τους οχτρούς μας, τους είπε και τους αγκάλιασε και τους φίλησε.

6. Περιοδικό "Αίπιτος" (τεύχος 1, σελ. 10-11)..

7. Μ' αυτόν τον τίτλο περιγράφει το επεισόδιο ο Γιάννης Φιλίππος στην «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά» (Τόμος Στ', 1962, σελ. 251 - 252).

Χρήστος Γ. Κωνσταντινόπουλος**Οι Φενεάτες χτίστες
στον αγώνα της Ανεξαρτησίας¹**

Στη συνείδηση του πελοποννησιακού λαού έχει εμπεδοθεί η πεποίθηση ότι παραδοσιακούς χτίστες ανέδειξαν μόνο οι περιοχές της Γορτυνίας και των Καλαβρύτων. Βαθύτερη όμως διερεύνηση του θέματος πείθει ότι χτίστες, οργανωμένοι πολλές φορές σε μπουλούκια και με σημαντική προσφορά στη διαμόρφωση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Μοριά, έβγαιναν και από τις περιοχές Φενεού, Κυνουρίας και Λακωνίας. Μεμονωμένους επίσης μαστόρους, με κάποια όμως ιδιαίτερη επίδοση στο επάγγελμα του οικοδόμου, μπορεί να συναντήσει κανείς και σε άλλες περιοχές της Πελοποννήσου².

Χτίστες οργανωμένους σε μπουλούκια ανέδειξαν τα χωριά του Φενεού Καλύβια, Φονιά, Βίλια, Γκούρα, Ταρός κ.ά. Δεν έχει, όσο ξέρω, συλλεγεί λαογραφικό ή ιστορικό υλικό για τους μαστόρους αυτούς και για το λόγο αυτό είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς για τη ζωή και τη δράση τους. Για πρώτη φορά πάντως συναντούμε οργανωμένα μπουλούκια χτιστών από την περιοχή αυτή στα χρόνια της Εθνεγερσίας.

Η έρευνα δεν έχει ασχοληθεί ως τώρα συστηματικά με τη συμβολή των χτιστών στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, μολοντί το μαχόμενο έθνος τους χρησιμοποίησε επανειλημμένα στην εκτέλε-

ση στρατιωτικών έργων (επισκευή φρουριών, οχύρωση στρατηγικών διαβάσεων κ.ά.).

Δεν είναι βέβαια δυνατή πάντοτε η εξακριβωση των τόπων καταγωγής και των ονομάτων όλων των χτιστών που συναντούμε την εποχή του Αγώνα. Συχνά στα διάφορα κατάστιχα που σώθηκαν αναφέρονται είτε με το βαφτιστικό τους όνομα είτε απλώς ως μαστόροι. Είναι βέβαιο πάντως, ότι τα περισσότερα στοιχεία που συνθέτουν τη συμβολή των χτιστών στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας αφορούν τους μοραίτες μαστόρους.

Από τους πρώτους κιόλας μήνες της Επανάστασης συναντούμε μαστόρικα μπουλούκια να κατασκευάζουν διάφορα έργα για λογαριασμό των επαναστατών. Ο Θ. Κολοκοτρώνης σ' έγγραφο του της 17.9.1821 μνημονεύει τους Λαγκαδινούς χτίστες. Πριν και μετά την άλωση της Τριπολιτσάς χρησιμοποιούνται και άλλοι μαστόροι με επικεφαλής τον Ελευθέριο Αρβανιτάκη. Οι ίδιοι χτίστες, των οποίων δε γνωρίζουμε την πατρίδα, εργάστηκαν το Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1823, με διαταγή του Δημ. Πλαπούτα, στις «ντάπιες και τα λέβα των κανονίων του Ναυπλίου»³.

Η πιο πλατιά όμως στρατολογία χτιστών για

1. Το άρθρο αυτό συντάχθηκε ειδικά για τον "Αίπυτο" από κείμενα του βιβλίου του συγγραφέα "Οι παραδοσιακοί χτίστες της Πελοποννήσου" του εκδοτικού οίκου "Μέλισσα".

2. Στο έργο του Αθ. Φ. Φωτόπουλου «Ιστορικά και λαογραφικά της ανατολικής περιοχής Αιγιάλειας και Καλαβρύτων» (τ. Α' 1982, σ. 299-300) αναφέρονται λεπτομέρειες για το τεχνικό έργο «αρδευτική αύλαξ του ποταμού Κρόθιδος» που κατασκευάσθη το 1848 ο εμπειροτέχνης εργολάβος Δημήτριος Κούραφας από τα Τριζαλα Κορινθίας με Κλονιανοχωρίτες χτίστες.

3. Γενικά Αρχεία του κράτους. Υπουργείο Πολέμου Φακ. 3.

τις ανάγκες του Αγώνα έγινε τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 1821. Την εποχή αυτή πολυάριθμοι εχθρικοί στρατός, με αρχηγούς τον Κιοσέ Μεχμέτ και τον Ομιέο Βοιόνη, ετοιμαζόταν, μετά την κατάληψη της Λιβαδιάς, να εισβάλει στην Πελοπόννησο για να καταστείλει την Επανάσταση. Προστά στον κίνδυνο αυτό η Πελοποννησιακή Γερουσία έστειλε στρατό, με επικεφαλής τους Κυριακούλη και Ηλία Μαυρομιχαλαίους, το Νικηταρά κ.ά., στα Μεγάλα Δεοβένια¹ της Μεγαριάδας για ν' αποτρέψει, σε συνεργασία με τους Δεοβενοχωριίτες, την επικείμενη εισβολή.

Την προσπάθεια της Πελ. Γερουσίας για την οχύρωση των Μεγάλων Δεοβενίων θα συνεχίσει ο Δημ. Υψηλάντης, ο οποίος από τις 2 Ιουλίου είχε αναλάβει την αρχηγία των στρατευμάτων που πολιορκούσαν την Τριπολιτσά. Στις 5 Ιουλίου διέταξε το Ρήγα Παλαμίδη να μεταβεί στα χωριά «Καλαβρύτου και Κορίνθου» για να συγκεντρώσει χιτίτες και να τους στείλει στα Μεγάλα Δεοβένια της Μεγαριάδας για να κατασκευάσουν οχυρωματικά έργα, ή όπως έλεγε η διαταγή «... να τους διευθίνη εις Εξαμίλια δια να τειχέωσι εκεί τα πλέον επίκαιρα μέρη...». Με άλλες δυο διαταγές του, τις οποίες παρέδωσε στον Παλαμίδη, ο Υψηλάντης γνωστοποιούσε στους προκρίτους και κατοίκους των παραπάνω χωριών την αποστολή που είχε αναλάβει ο Παλαμίδης και τους διέτασε να τον βοηθήσουν και «αίρροφασίτως να πείθονται» στις εντολές του. Ταυτόχρονα εξηγούσε ότι «ο σκοπός της συνάξεως των μαστόρων είναι να ενδυναμώσωμεν εκείνους τους τόπους και με τα αναγκαία του κτίσματα, ώστε να μην έχομεν πλέον κανένα φόβον μην έμβωσιν Τούρκοι εις την Πελοπόννησον». Προειδοποιούσε όμως ότι «οίτιος φανή αναίσθητος και παρήκοος, ο τοιούτος έχει να παιδεύεται με όλην την δικαίαν ανστηρότητα» και ότι ο ίδιος ο Παλαμίδης είχε την «άδειαν να μεταχειρίζεται κατά των απειθών την δικαίαν τιμωρίαν».

Εφοδιασμένος με τις παραπάνω διαταγές ο Ρήγας Παλαμίδης έφτασε στα Καλαβρυτοχώρια (Κλουβανοχώρια) και στα χωριά του Φενεού και άρχισε αμέσως τη στρατολογία των χιτιστών και την αποστολή τους στα Μεγάλα Δεοβένια. Για την καλύτερη επιτυχία του σκοπού του απευθυνόταν στους προκρίτους και στους γνωστούς πρωτομαστόρους. Τους γνωστοποιούσε τις διαταγές που είχε και τους ανέθετε την ευθύνη για την οργάνωση των μπουλουκιών που θα πήγαιναν στα Μεγάλα Δεοβένια. Από τα σχετικά έγγραφα που σώθηκαν στα Γενικά Αρχεία του Κράτους προκύπτει ότι διάφοροι προεπίτοι ή πρωτομαστόροι «βεβαιώνουν» ή «υπόσχονται» με προσωπική τους ευθύνη την εκτέλεση των εντολών που τους έδωσε ο Παλαμίδης. Μερικά από τα έγγραφα αυτά τα οποία και παραθέτουμε, αναφέρονται στους Φενεάτες² μαστόρους και κυρίως σε εκείνους που κατέγονταν από τα χωριά Καλύβια (Αρχαία Φενεός σήμερα) και Γκούρα.

1. (Δήλωση προκρίτου). Ένας πρόκριτος από το χωριό Καλύβια Φενεού (8.7.1821) δηλώνει ότι οι περισσότεροι μαστόροι του χωριού του έχουν ήδη πάει στα Μεγάλα Δεοβένια, ένας είναι άρρωστος και ένας άλλος απουσιάζει. Υπόσχεται να στείλει στα Μεγάλα Δεοβένια και τον πρώτο, όταν γίνει καλά και τον δεύτερο, όταν έρθει στο χωριό.

Φανερώνω εδώ ο υπογεγραμμένος ότι ελθόν, ενταύθα ο κύριος Ρήγας Παλαμίδης με τας προσταγές του Υψηλάντου πρόκριτος και της Γερουσίας δια να ήβγαλη τους εδώ μαστόρους, όθεν και ήβγαλε τους κάτωθεν εδώ, τόσων και

1. Βοϊόκοντα δυτικά των Μεγάρων, στα Γεράνεια Όρη. Για την αεζική θέση τους βλ. Μελετίου Αντ. Μπενναοδή «Μεγαρείς και Δεοβενοχωριίται» β' έκδ., 1980, σ. 30 κ.εξ. Για την άμυνά τους κατά την έναρξη της Επανάστασης σχετικό μελέτημα έχει δημοσιεύσει ο Κ. Α. Κοτσάνης στα Πρακτικά του Α' τοπικού Συνεδρίου Κορινθιακών Ερευνών, σ. 25-42 (Πελοποννησιακά, ΙΑ, 1975).

2. Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχ. Ρήγα Παλαμίδη φασ., 250.

τα ζώα τους, όπου εβρέθησαν εις τα εδώ. [Τον επληροφόρη]. Τον επληροφόρησα ότι ο Μιχάλης Μιχαλόπουλος και Ανδρέας Ζιζής και Παναγιώτης Θεόφιλος και Κωνσταντής Νταβεντίας με το σφουρί του και οι τρεις πρώτοι με τα τουφέκια τους ευρύσκονται εις τα Ντερβένια, και αν τούτο είναι ψέμα να έχω εγώ να αποκορένομαι. Ακόμη υπόσχομαι ότι δια τον Σταμάτη Μπόμπολα, ότι είναι άρρωστος εδώ και ξεγερεύοντας και δια τον Βασίλη του Μουλόπουλου ερχόμενος, να έχω να τους στέλω εις τα Ντερβένια και αν κάμω το εναντίον να δίδω λόγον και να παιδεύομαι. Εδώσαμεν δια ταύτη των ανθρώπων του ένα σαφατό, τρεις μπότες κρασί και το ψομί τους τσούν.

1821 Ιουλίου 8, Καλήβια

Οικονομόπουλος σκελλάριος βεβιαϊώνω

Αναστάσης Παπαδ. βεβιαϊώνω

2. (Δήλωση δυο πρωτομαστόρων). Δυο πρωτομαστροί δηλώνουν (στα Καλήβια Φενεού, 8 Ιουλίου 1821) ότι ανάλαμψάνουν την ευθύνη να οδηγήσουν στα Μεγάλα Δερβένια 14 χιτίστες και 8 ζώα.

Ως διωρισμένοι από τον κυρ Ρήγα του Παλαμηδόγη ως πρωτομαστροί και πληροξοίτοι απάνω εις τα κάτωθεν ονόματα και ζώα, τα οποία μας τα παραδώσαν εις χείρας μας δια να τα λάμε μαζί εις Ντερβένια και να τελειώσωμεν τις εκεί δουλειές, υποσχόμεθα εις την (...) και όμια λείψη ή άνθρωπος ή ζώο να έχομεν να αποκορινόμεθα με την ζωήν μας και το πράγμα μας να είναι εις την Κοινότητα.

1	Παναγιώτης Τσιούλης		
1	Γιαννάκης Τσιούλης		
1	Παναγιώτης Ζιζής		
1	Βασίλης Γεράσιμος		
1	Σπύρος Τριμπένης		
1	Βασίλης Γκολφίνος, φοναίτης		
1	Παναγιωτάκης Φλιπουράς		
1	Αντώνης Γιόσπας	μουλάρι	4
1	Αναστάσης Τουρλής	γοιμάρι	3
1	Γεωργάκης Βερέμης	γοιμάρι	1
1	Δημητρώκης Τόμπρος		8
1	Δημήτρης του Κωνσταντή Τζιβελιώτη		
1	Γιάννης του Αντωνιάδου Τζιβελιώτη		

14

1821 Ιουλίου 8, Καλήβια

(...) Μαστροκωνσταντής και Μαστροβασίλης υπόσχομεν

3. Δήλωση πρωτομάστορα. Ο πρωτομάστορας Κ. Μπόμπολας από τη Γκούρα δηλώνει ότι ανάλαμψάνει την ευθύνη να οδηγήσει στα Μεγάλα Δερβένια μαστρούς και 1 ζώο από το χωριό Βίλια, που πήγε στο δικό του μπουλούκι.

Φανερόνιο εγώ ο υποκάτωθεν βεβιαιωμένος Κωνσταντής Μπόμπολας, πρωτομάστορας των Φοναίων, ότι επειδή και εβγήσαν τρεις μαστροί και ένα παιδί με ένα μουλάρι από Βίλια, με το τερτίλι τον κυριόν Ρήγα Παλαμηδή, δια τα Ντερβένια και τους πήρα εις το μπουλούκι μου εδώ εις τον δρόμον, υπόσχομαι να τους αποδώξω και να τους παραδώσω προς την ενγενέαν του ως κάτωθεν ονομασί τους γράφω, εις τον ερημένον τόπον των Ντερβενίων. Εάν όμως φήγη κανείς και δεν τους παραδώσω, είμαι εγγυητής με την διημερίαν των υποχρόντων μου εγώ. Και ούτως δίδω εις

ζεύγος της ευγενείας του το παρόν μου βεβαιωμένον δια χειρός του γραφέντος έμπροσθεν των ευρεθέντων μαρτύρων.

1821 Ιουλίου 8, Γκοΐρα

Κωνσταντής Μπόμπολας βεβαιώνω

Παπασιύρος Οικονόμου μαρτυρώ

Παναγιωτάκης Παπαγεωργόπουλος μαρτυρώ

Οι άνωθεν μαΐστορες γραφόνται ονομασί:

Σπήλιος Ριφιλής.....	1
Σπύρος Θανασόπουλος.....	1
Παναγιώτης Τζανέλος.....	1
Του γερο-Τζιλόπλου το παιδί.....	1
και μοιλάρι.....	1
	<hr/>
	5

4. Δήλωση πρωτομάστορα. Πρωτομάστορης από τα Καλύβια δηλώνει ότι αναλαμβάνει την υποχρέωση να οδηγήσει στα Μεγάλα Δεσβένια 19 μαστόρους και 6 ζώα.

Ως διωρισμένος παρά του κρη Ρήγα Παλαμίδη εις τα κάτωθεν ονόματα με τα ζώα τους πρωτομάστορης, δια να τους υπάγει εις Ντεσβένια έως να τελειώσει η εκεί δουλειά, υπόσχομαι οπού αν λείψη και ένα, να μείνη το πρόγμα μου του ζουνοῦ.

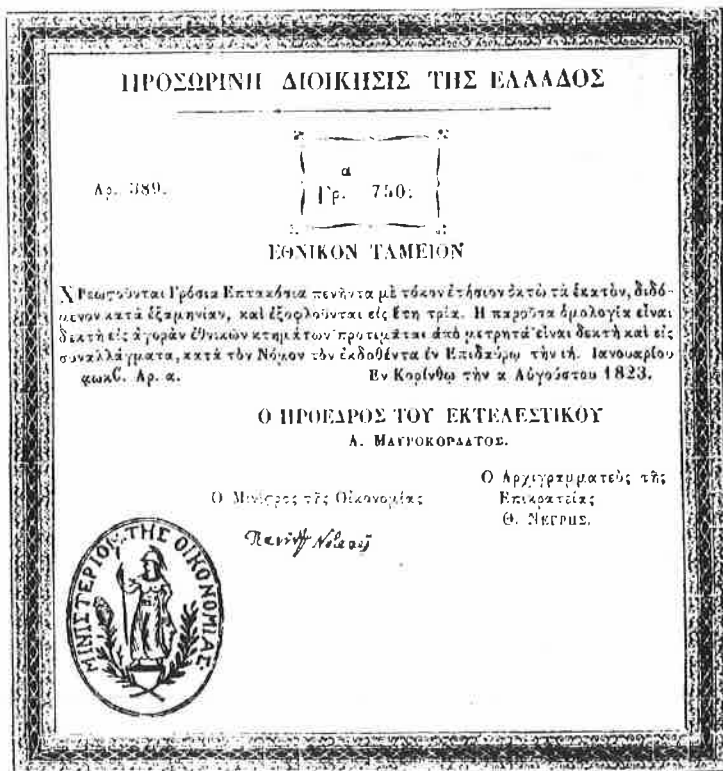
Νιάγκος.....	1
Γεωργάκης Σταθάς.....	1
(.....)	1
Σπήλιος.....	1
Αποστόλης Μπούρης.....	1
(.....)	2
Ηλίας.....	1
Στάθης Μάλλης.....	1
Κωνσταντής Φθενάκης.....	1
Στάθης.....	1
Αντώνης.....	1
Αντώνης Μπούρης.....	1
παιδιά Θεοδοράκη.....	1
(.....)	1
Γεωργάκης Γεωργο(.....)	1
Χρόνης.....	1
Θανάσης Μπούρης.....	1
Ζούπας.....	1
	<hr/>
	19

Ζώα (.....) 6

Δια χειρός εμοῦ Νικολάκη Οικονομίδουλου βεβαιώ. Γιαννάκης

(Καλύβια) 1821, Ιουλίου 9

ΜΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ 1823

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αρ. 389 Γρόσια 750

ΕΘΝΙΚΟΝ ΤΑΜΕΙΟΝ

Χρηματούνται γρόσια επτακόσια πενήντα με τόκον ετήσιον οκτώ το εκατόν, διδόμενον κατά εξαμηνίαν και εξοφλούνται εις έτη τρία. Η παρούσα ομολογία είναι δεκτή εις αγοράν εθνικών κτημάτων προτιμύται από μετρητά είναι δεκτή και εις συναλλάγματα, κατά τον Νόμον τον εκδοθέντα εν Επιδάφειο την 1η Ιανουαρίου α' 1823. Αρ. α.

Εν Κορίνθω την α Αυγούστου 1823

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΥ

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

Ο Μινίστρος της Οικονομίας

Πανούτζιος Νοταάς

Ο Αρχιγραμματεύς της Επικρατείας

Θ. Νέγρης

Μη νομίζετε ότι τα ομόλογα και τα έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου είναι σύγχρονη ανακάλυψη για να βοηθηθούν τα οικονομικά μας που δεν πάνε και τόσο καλά.

Όπως βλέπετε, το δαμόνιο της φυλής τα είχε ανακαλύψει πολύ πιο πριν και οι πρόγονοί μας τα χρησιμοποιούσαν από το 1823 έστω κι αν ακόμα δεν είχαμε γίνει κράτος.

(Η ομολογία είναι από το αρχείο του Σπ. Μιχόπουλου)

Φάνης Κωστόπουλος

Μουσικές δημιουργίες εμπνευσμένες από την Ελληνική Επανάσταση

Η Ελληνική Επανάσταση στάθηκε πηγή έμπνευσης όχι μόνο για τη ζωγραφική, τη γλυπτική ή τη λογοτεχνία αλλά και για τη μουσική. Είναι όμως αλήθεια ότι τα έργα αυτά της μουσικής είναι στο πλατύ κοινό λιγότερο γνωστά από εκείνα των άλλων τεχνών. Και αυτή η λεπτομέρεια κάνει βέβαια το θέμα μας πιο δύσκολο από τη μια μεριά, από την άλλη όμως το παρουσιάζει πιο ενδιαφέρον. Επιπλέον πρέπει να τονίσουμε ότι με τούτο το σημείωμα δε φιλοδοξούμε να καταγράψουμε όλα τα έργα που είναι εμπνευσμένα από την Επανάσταση του 1821 το πλήθος όμως των έργων που θ' αναφέρουμε εδώ - είτε με κάποιες σημαντικές λεπτομέρειες, είτε με την απλή παραθεση του τίτλου του έργου και του ονόματος του δημιουργού - θα είναι, πιστεύουμε, αντιπροσωπευτικό.

Ας αρχίσουμε πρώτα από το χώρο του μελοδράματος. Ο Παύλος Καρρέ ή Καρρέης (1829 - 1896) είναι ένα από τα μεγάλα ονόματα της Επτανησιακής Σχολής. Ο Ζακυνθινός αυτός συνθέτης σπούδασε στην Κέρκυρα με το Μάντζαρο αλλά και στο εξωτερικό - Μιλάνο και Λονδίνο. Δέχτηκε έντονη την επίδραση της ιταλικής μουσικής, ιδιαίτερα του Ντονιτζέτι, του Μπελλίνι και του νεοκλασικού Βέρντι, του Βέρντι του «Ναμπούκο». Μερικοί ξεχωρίζουν και κάποιο μακρινό απόηχο του Βέμπερ. Έγραψε τρεις όπερες που το θέμα τους σχετίζεται με την Επανάσταση του 1821. Η πιο δημοφιλής από τις τρεις είναι η όπερα «Μάρκος Μπότσαρης». Οι άλλες δύο είναι η «Κυρά Φροσύνη» - που γράφτηκε το 1869 και θεωρείται σήμερα χαμένη, μια και η τελευταία παρτιτούρα, πουλήθηκε στην Αμερική - και η «Δέσπω η ηρώς του Σουλίου», που είναι μονόπρακτο έργο και γράφτηκε το 1882.

Την όπερα «Μάρκος Μπότσαρης» την έγραψε ο Καρρέ το 1858, στα είκοσι εννιά του χρόνια. Και είναι επομένως όχι μόνο, όπως είπαμε, η πιο δημοφιλής αλλά και η πιο παλιά από τις τρεις που αναφέρουμε. Ενώ όμως γράφτηκε το 1858, προπολαίχτηκε στην Αθήνα πολύ πιο αργά, το 1875, και είναι η πρώτη που ανέβηκε σε ελληνικό θέατρο και αντλούσε το θέμα της από την Επανάσταση του 1821. Το κριτικό σημείωμά μιας εφημερίδας της εποχής, της «Παλιγγενεσίας», λέει γι' αυτό το θέμα τα εξής: «*Ηυδόκησε τέλος να αναβιβασθεί επί σκηνής έργον Έλληνος μουσουργού επί εθνικής υποθέσεως*». Το έργο ανεβίστηκε στο θέατρο «Απόλλων», ένα από τα «παρλιούσα» θέατρα, όπως τα λέγανε τότε, επειδή βρισκόταν κοντά στις όχθες του Ιλισού. Ανάμεσα στο κοινό που παραβρέθηκε στην προίμερα αυτής της όπερας ήταν και οι τελευταίοι απόγονοι και συγγενείς του Μάρκου Μπότσαρη.

Το δημοφιλέστερο απόσπασμα αυτής της όπερας είναι η περίφημη άρια του «Γέρο - Δήμου», που είναι σε στίχους Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, ενώ αρκετοί νομίζουν λανθασμένα πως είναι δημοτικό τραγούδι. Σύμφωνα πάντα με την «Παλιγγενεσία» εκείνο το βράδυ της προίμερας στο θέατρο «Απόλλων» «*τον Μάρκον Μπότσαρη υπεδύθη ο τένορος Πέτροβιτς, ο οποιός εις την πρώτην πράξιν έφαλεν ελληνιστί το γνωστόν «εγέρασα μωρέ παιδιά, σαράντα χρόνια κλέφτης*». Και λέει η εφημερίδα ότι έψαλε «ελληνιστί», γιατί το λιμπρέτο αυτής της όπερας ήταν δίγλωσσο, δηλαδή άλλα μέρη του ήταν σε ιταλική γλώσσα και άλλα σε ελληνική. Και όπως πάλι λέει η ίδια εφημερίδα, «*η διγλωσσία αυτή δεν ηχαρίστησε το ακροατήριον*». Δεν είναι βέβαια η άρια του «Γέρο-Δήμου» το μόνο κομμάτι που μπορεί κανείς να χαρεί σ' αυτή την όπερα. Ένα καλό μουσικό αυτί δε θ' αφήσει να του διαφύγει το εκφραστικότερο σόλο του όμιου στην εισαγωγή ή το παγκάνεινο σόλο του βιολιού στην άρια της χρυσής και στις δυο χορωδιακές σκηνές. Τέλος είναι εμφανής η προσπάθεια του Καρρέ να συνδέσει τις δυτικές επιδράσεις που αφομοίωσε με την

ελληνική παράδοση και να δημιουργήσει έτσι ένα ελληνικό μουσικό ύφος. Μια τέτοια όμως προσπάθεια αρχίζει ουσιαστικά με το έργο του Λαυράγκα και βρισκει την «καλή και τη γλυκιά της ώρα» στο έργο του Μανόλη Καλομοίρη, που θεωρείται η πατρική μορφή της Εθνικής μας σχολής.

Όπερες εμπνευσμένες από την Ελληνική Επανάσταση έγραψαν και άλλοι μουσουργοί, όπως ο Φραγκίσκος Δεμενεγίνης (1809 - 1874), ο Ιωσήφ Λιβεράλης (1820 - 1890), ο Νικόλαος Τζανής - Μεταξάς (1825 - 1907) και ο Γεώργιος Λαμπίρης (1833 - 1889). Τέσσερις όπερες είναι εμπνευσμένες από τη ζωή και τους αγώνες του Μάικου Μπότσαρη, που ήταν ο πλέον δημοφιλής ήρωας της Ελληνικής Επανάστασης όχι μόνο στον ελληνικό χώρο αλλά και στον ευρωπαϊκό. Άλλες δυο όπερες από τη μορφή της Δέσποης, ενώ ο Λιβεράλης και ο Λαμπίρης, συνέθεσαν ο πρώτος μια «Επιστροφή του Κανάρη» και ο δεύτερος έναν «Καλλέργη». Η Κυρά - Φροσίνη έχει εμπνεύσει και τον Γεώργιο Σκλάβο. Έγραψε στη δεκαετία του '20 μουσική οπηνή για το δράμα του Γιώργου Ασπρέα «Κυρά - Φροσίνη».

Στη συμφωνική μουσική εξέχουσα θέση παίρνει η μελοποίηση από τον Νικόλαο Μάντζαρο του «Υμνου εις την Ελευθερίαν», του Διονύσιου Σολωμού, μια και θεωρείται το πρώτο σημαντικό έργο της ελληνικής μουσικής δημιουργίας, το έργο είναι σε μορφή καντάτας για τετράφωνη ανδρική χορωδία και πιάνο. Διαρκεί περίπου 60 λεπτά και υπάρχει σε δυο διαφορετικές γραφές: μια λαϊκή και μια λόγια, για να είναι η μουσική αντάξια της ποίησης. Τα πρώτα 24 μέτρα αυτής της καντάτας, χωρίς τη μικρή εισαγωγή, καθιερώθηκαν το 1865 ως εθνικός ύμνος της χώρας μας. Πάντως το πλατύ κοινό, όταν αναφέρεται στη μελοποίηση του «Υμνου», έχει την εντύπωση ότι ο Μάντζαρος μελοποίησε μόνο τις δυο πρώτες stroφές του ποιήματος, κάτι δηλαδή που αληθεύει μόνο για την ωδή «Εις το θάνατο του Λόρδου Μπάρον». Πράγματι, σ' αυτό το ποίημα ο Μάντζαρος έχει μελοποιήσει μόνο τις δυο πρώτες stroφές.

Η μουσική που έγραψε ο Μανόλης Καλομοίρης (1883 - 1962) για τους «ελεύθερους πολιορκημένους» του Σολωμού είναι για χορωδία και ορχήστρα και θεωρείτο μέχρι το 1990 έργο χαμένο. Τη χρονιά όμως αυτή βρέθηκε εντελώς τυχαία στο Ωδείο Θεσσαλονίκης. Το συμφωνικό ποίημα «Ο θάνατος της Ανδριωμένης» του ίδιου συνθέτη είναι έργο συμβολισμού, μια και γραφτηκε για να εξιμνήσει την αντίσταση στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Βασίστηκε όμως στο μοτίβο του χορού του Ζαλόγγου. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στον Αντίοχο Ευαγγελάτο (1903 - 1981) στο έργο του «Παραλλαγές και φούγκα πάνω σε ένα ελληνικό τραγούδι». Γράφτηκαν οι «Παραλλαγές» στις αρχές του Εμφυλίου πολέμου, αλλά στηρέχτηκαν σ' ένα τραγούδι - θούριο της εθνοσυντηρητικής μας εξέγερσης το «Σαράντα παλικάρια από τη Λιβαδειά».

Από τους «36 ελληνικούς χορούς» με θαυμάσια ενορχήστρωση που μας άφησε ο Νίκος Σκαλιώτας (1904 - 1949) οι δυο κλέφτικοι και ο χορός του Ζαλόγγου έχουν σχέση με την εποχή και γράφτηκαν μεταξύ 1931 - 1936. Το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε και για τους «Κλέφτικους χορούς» του Πέτρου Πετρούδη (1892 - 1977). Λιγότερο γνωστό έργο, που σχετίζεται με την ελληνική Επανάσταση είναι η συμφωνία του Νίκου Αστρενίδη (1921), για ορχήστρα και χορωδία. Επίσης η συμφωνία «Οδυσσεύς Ανδρούτσος» του Νικόλαου Κόκκινου (1861 - 1918) και το συμφωνικό ποίημα του Αλέκου Ξένου «Τζαβέλας» που γράφτηκε το 1942.

Τελειώνοντας αυτό το σημείωμα θά 'θελα να προσθέσω και μια μουσική δημιουργία ενός μεγάλου ξένου μουσουργού, του Μπερλιόζ. Το 1825 - 26 - μια εποχή που η Ελληνική Επανάσταση ενέπνεε ποιητές όπως ο Ουγκώ και ζωγράφους όπως ο Ντελακρουά - ο νεαρός τότε Μπερλιόζ συνέθεσε πάνω σε κείμενο του φίλου του ποιητή Hubert Ferrand (1805 - 1868) μια «Ηρωϊκή οπηνή για την ελληνική Επανάσταση», για φωνές και ορχήστρα.

Γεωργία Θηβαίου*

Ένα κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην Στυμφαλία

Ένα όνειρο που έγινε πραγματικότητα. Ένας στόχος ανθρώπων, κυρίως εκπαιδευτικών που αναζητούσαν ως πούμε το χαμένο θησαυρό, υλοποιήθηκε. Ένας θεσμός, μια νέα εκπαιδευτική διαδικασία με υψηλούς στόχους, η αναχαίτιση της περιβαλλοντικής κρίσης αν θέλετε, αυτό ήταν η αιτία. Ποιος είναι όμως αυτός ο θεσμός;

«Περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι μια διαδικασία αναγνώρισης αξιών και διασαφήνιση εννοιών, ώστε να αναπτυχθούν οι ικανότητες και οι θέσεις, που είναι απαραίτητες για την κατανόηση και εκτίμηση των σχέσεων ανάμεσα στον άνθρωπο, την παιδεία και το βιο-φυσικό του περιβάλλον».

Έτσι ορίστηκε από την JUCN (Διεθνή Ένωση για την προστασία της φύσης). Και όχι μόνο. Πάνω απ' όλα οι άνθρωποι, οι πολίτες, οι νέοι ή γέροι, οι μαθητές, ν' αποκτήσουν συνείδηση και ν' αλλάξουν στάση από το περιβάλλον, μέσω του περιβάλλοντος, προς χάριν του περιβάλλοντος.

«Αλλάξε τον κόσμο. Το 'χει ανάγκη.» Έλεγε ο Μπέρολτ Μπρεχτ. Πιστεύουμε πως κάτι θ' αλλάξει σ' αυτήν την όμορφη, πανέμορφη περιοχή της ορεινής Κορινθίας, της χιλιοτραγουδιωμένης από τη μούσα, της δοξασμένης από την ιστορία αλλά της ξεχασμένης στη σημερινή πραγματικότητα.

Γιατί περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Στυμφαλία;

Μα υπάρχει πιο ιδανικός χώρος για αναζήτηση, για ανακάλυψη, για μελέτη, για επιστημονική έρευνα απ' αυτήν της Στυμφαλίας; Μια περιοχή κατάλληλη για περιβαλλοντικά προγράμματα, γιατί συνδυάζει ιστορικό, αρχαιολογικό, οικολογικό, κοινωνικό ενδιαφέρον και γιατί πάνω απ' όλα έχει προβλήματα.

Προβλήματα περιβαλλοντικά, μεγάλα, που ζητούν επίλυση και αμέσως μάλιστα.

Η ιστορία της γνωστή, με τον άθλο του Ηρωαλή και τις Στυμφαλίδες όρνιθες, αυτά τα ανθρωποφάγα πουλιά. Που ξέρουμε, μπορεί και ο μύθος να επέβαλε περιβαλλοντική συνείδηση. Μπορεί οι άνθρωποι να ήθελαν ν' αποξηράνουν και να εποικίσουν τη λίμνη. Κατόπιν, η αρχαία Στύμφαλος, ο ναός, η αγορά, η κρίνη, ο θόλος... Και το φυσικό της περιβάλλον; Αυτά τα συμπλέγματα οικοσυστημάτων με τη μεγάλη βιολογική τους αξία που θα συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση, στη συνειδητοποίηση της ανάγκης προστασίας του περιβάλλοντος και της διατήρησης σε λειτουργία των βιολογικών κύκλων;

Πολλά, ίσως είναι ακόμη πιο πολλά τα οικοσυστήματα της ευρύτερης περιοχής της Στυμφαλίας, της ορεινής Κορινθίας. Λίμνη, ένας σημαντικός υγροβιότοπος. Ο μοναδικός υγροβιότοπος της Πελοποννήσου. Νερά, στάσιμα και τρεχούμενα! Δάση! Δάση από έλατα και πεύκα. Αλλά και εκτάσεις απέραντες, θαμνώδεις.

* Η κ. Γεωργία Θηβαίου είναι φυσικός, καθηγήτρια στο 3ο Γυμνάσιο Κορίνθου και μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Νομού Κορινθίας.

Τον προσαρμόζω χρόνο ως Διευθύντρια του Γυμνασίου – Λυκείου Καλιάνων είχε με το σχολείο της ενεργό συμμετοχή στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Στυμφαλίας ως υπεύθυνη του προγράμματος που στην εφαρμογή του σημείωσε μεγάλη επιτυχία.

Ένας φριτικός μανδιάς ποικίλος και σχεδόν αντόχθονας σ' ορισμένα είδη. Ιτιές και λεικές, πεύκα, καρυδιές... Μια πλούσια πανίδα από πουλιά υδροβία και αερακτικά, θηλαστικά, αμφίβια και ερπετά.

Μα υπάρχουν και άλλα που δεν μπορούν να περιγραφούν. Είναι ο αέρας της, το φως της, οι φωνές της (αυτές των καλαμιών, των πουλιών και του νερού), η κατάσταση της ηρεμίας και της σιωπής. Το αίσημα της γαλήνης που σε εμπνέει. Λίγες μέρες, έστω μια μέρα, είναι αρκετή που θα περασέτε στην περιοχή.

Όχι μόνο να περάσουμε, δε φτάνει. Πρέπει να παρατηρήσουμε, να φωτογραφήσουμε, να μετρήσουμε, να οργανώσουμε έρευνα πεδίου, να καταγράψουμε τις ιδιαιτερότητες των προβλημάτων που παρουσιάζει το φυσικό, ανθρωπογενές και το φυσιο-ανθρωπογενές περιβάλλον της Στιμφαλίας.

Πρέπει να δώσουμε απαντήσεις στα κατ' ερωτήματα. Τι θα γίνει με την αλόγιστη χρήση των λιπασμάτων για την αύξηση της αποδοτικότητας των καλλιεργειών και τον εντροφισμό της λίμνης;

Την ανεξέλεγκτη χρήση φυτοφαρμάκων για την καταπολέμηση των ασθενειών;

Τις καταστροφικές εκχερσώσεις δαοικιών εκτάσεων, που βρίσκονται στην περιοχή;

Το κάψιμο τμημάτων δάσους για να δημιουργηθούν βοσκότοποι; Και ακολουθούν:

• Η παράνομη υλοτομία των δασών

• Η χωρίς επιστημονική τεκμηρίωση και ενάντια στην ιδιομορφία του οικοσυστήματος διάνοιξη περιουσιαστικών, γεωργικών και δασικών δρόμων

• Η πολεοδομική και χωροταξική ανομοιομορφία των αγροτικών και κτηνοτροφικών κτισμάτων

• Η παράνομη θύρα και επεκτατική βοσκή των αιγοπροβάτων της περιοχής

• Η μη ορθολογική διαχείριση του λιγοστού νερού της λίμνης και η εντατικοποιημένη καλλιέργεια

• Η κοπή χιλιάδων δέντρων καρυδιάς για τις ανάγκες του εμπορίου

Και τέλος, η άναρχη και αντίθετη με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων, οδηγούν στη βέβαιη πλέον καταστροφή ενός τοπίου εφάμιλλου των ελβετικών και τόσο σπάνιου για τα Ελληνικά δεδομένα.

Μήπως η επίλυση των προβλημάτων της περιοχής δρομολογήσει επιτέλους ολοκληρωμένες μελέτες που θα καταλήγουν σε συγκεκριμένες προτάσεις, που θα περισώσουν ό,τι έχει απομείνει από αυτόν τον τόσο μεγάλης αξίας βιότοπο; Μωάαρι!

Πάντως, η παρατήρηση της φύσης γύρω μας μπορεί να γίνει ποίηση. Εμείς θέλουμε να γίνει πράξη! Ν' αλλάξει στάσεις, να γίνει συνείδηση!

Και αν όλα αυτά γίνουν, το κέντρο, η περιβαλλοντική εκπαίδευση θα έχουν επιτύχει.

Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Λαϊκές παραδόσεις και παροιμίες για το Μάρτη

Ο Μάρτης καθώς λένε τα βιβλία, πήρε το όνομά του από το λατινικό όνομα του Θεού Άρη (Mars = Άρης). Είναι ο πρώτος μήνας του ρωμαϊκού ημερολογίου και αντιστοιχεί με τον Ελαφβολιάνα των Αρχαίων Ελλήνων. Η λαϊκή φαντασία του έδωσε ένα σωρό παρατσούκλια, όπως γδάρτης, παλουκοκάφτης και παφομάρτης, πενταγιόματος, πεντάγνωμος και άλλα δηλωτικά της φυσιογνωμίας του, που έχουν σχέση με ιδιότητες ή πράξεις που του αποδίδονται.

Τα πιο πολλά από αυτά βρίσκονται μέσα στις παραδόσεις και τις παροιμίες που έπλασε ο λαός για να εξηγήσει τις απότομες μεταβολές του καιρού ή τις βαρυνχειμωνιές που παρατηρούνται μέσα στο Μάρτη και που πάντα είναι επικίνδυνες για τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Πολύ περισσότερο στις παλαιότερες εποχές που δεν είχαν τα μέσα προστασίας της παραγωγής που έχουν σήμερα, όπως για παράδειγμα τους ανεμομύκτες, που προλαμβάνουν τις ζημιές από τους παγετούς και την ΕΟΚ που αποζημιώνει.

Τα απρόοπτα της βαρυνχειμωνιάς που συνήθως επιφυλάσσουν οι τελευταίες ημέρες του Μάρτη, οι «μέρες της γριάς» όπως λέγονται, θέλει να εξηγήσει η πολύ γνωστή στην Πελοπόννησο παράδοση της «λιθωμένης γριάς».

«Ήτανε μια βολά μια γριά κι είχε κάτι κατοικίδια. Ο Μάρτης τότε είχε εικοσιοχτώ μέρες και ο Φλεβάρης τριανταμία. Ήρθε εκείνη την εποχή ο Μάρτης κι επέρασε χωρίς να κάμει χειμώνα και η γριά από τη χαρά της που βγήκανε πέρα καλά τα πράματά της, εγελάστη και είπε:

– Πρίτοι Μάρτη μου, στην πομπή σου, Μπήκες, βγήκες τίποτα δε μόκαμες. Τ' αρνοκατοικία μ' τα ξεχείμασα. Τότε ο Μάρτης επιείσωσε κι εδανείστη τρεις μέρες απ' το Φλεβάρη κι έρωξε χιόνια πολλά. Η γριά απιστόμισε το λεβέτι της κι εχώθη απουναύτου με τα πράματά της κι από τον πολύ χειμώνα τα κατοικίδια της εψόφησαν. Κι από τότες σοφνει ο Μάρτης τριανταμία και ο Φλεβάρης εικοσιοχτώ, γι' αυτό τον λεν και κουτσό και κουτσοφλέβαρο. Ένεκα γι' αυτό πόπαθε εκείνη η γριά τις τρεις υστερονές μέρες του Μάρτη, τις λένε μέρες των γριών. Κι ονοματιζούνε κάθε μια με τ' όνομα μιανής από τις πλιό λιχωμένες γριές του χωριού. Και αν τύχει καλή ημέρα λεν πως η γριά είναι καλή κι αν τύχει κακοκαιρία λένε πως από την κακία της γίνηκε».

Η παράδοση ζωντανή ακόμη στα χωριά της Στιμφαλίας και του Φενεού καθώς και στις γειτονικές περιοχές της Αρκαδίας και των Καλαβρύτων, που τόσο τα έθιμά τους ταυτίζονται, είναι γνωστή με διάφορες παραλλαγές σε όλη την Ελλάδα. Σε μερικά χωριά μάλιστα όπως στο Σωποτό των Καλαβρύτων, τη Δημητσάνα και τη Λάστα της Γορτυνίας, δείχνουν και τον τόπο που και σήμερα φαίνονται το κακάβι και τ' αρνοκάτσινα της γριάς απολιθωμένα. Σχετική με την παράδοση της «λιθωμένης γριάς» είναι η παροιμία:

«Ο Μάρτης έβαλε τη γριά μέσ' το καζάνι».

Άλλη χαρακτηριστική της απόδμενης μαρτιάτικης βαρυνχειμωνιάς παροιμία είναι:

«Μάρτης γδάρτης και κακός παλουκοκάφτης,
τα παλιά παλούκια καίει, τα καινούργια ξεριζώνει».

στην οποία και χρωστάει τα παρατσούκλια γδάρτης και παλουκοκάφτης.

Για τις μεγάλες του παγωνιές λένε:

«Του Μάρτη χιόνι βούτυρο, μα σαν παγώσει μάρμαρο».

ενώ για την αντιμετώπιση του κρύου άλλες παροιμίες συμβουλεύουν:

«Φύλλα ξύλα για το Μάρτη να μην κάψει τα παλούκια».

«Το Μάρτη φύλα άχερα μη χάσεις το ζευγάρι».

«Τσοπάνη μου την κάπα σου το Μάρτη φύλαγέ την».

«Όλες του Μάρτη φύλαγε και τ' Απριλιού τις δώδεκα

'τι ακόμη και στις δεκαοχτώ πέριδικα ψόφησε στ' αβγό».

«Ο Αύγουστος για τα πανιά κι ο Μάρτης για τα ξύλα».

Στα πολύ παλιά χρόνια ο Μάρτης ήταν ο πρώτος μήνας του έτους. Μια κατεργαριά όμως που έκαμε σε βάρος των αδερφών του, των άλλων μηνών, στάθηκε αιτία να του πάρει την πρωτοκαθεδρία ο Γενάρης. Η σχετική παράδοση για το «βαγένι των δώδεκα μηνών» ή «το βουτοί» όπως λέγεται αλλού, έχει καταγραφεί από το Νικ. Πολίτη¹ ως Κορινθιακή παράδοση και ο μύθος της έχει γίνει θέμα σατιρικής ποίησης. Μας λέει λοιπόν η παράδοση:

«Μια φορά κι έναν καιρό αποφασίσανε οι δώδεκα μήνες να βάν' νε κρασί σ' ένα βαγένι για να πίν' νε όποτε των έκανε όρεξη. Έτσι λοιπόν είπεν ο Μάρτης.

– Εγώ θα ριζώ πρώτα στο βαγένι και ύστερα ρίχνετε και σείς.

– Καλά, συ ριξε, είπαν οι άλλοι. Και έτσι έγινε. Έριξεν εκείνος στο βαγένι μούστο πρώτα και ύστερα οι άλλοι. Όταν λοιπόν εμψήθη το κρασί είπε πάλι ο Μάρτης.

– Εγώ έριξα πρώτα, πρώτα θ' αρχίσω και να πίνω.

– Βέβαια, είπαν οι άλλοι. Έτσι λοιπόν ειρούπησε το βαγένι στο κάτω μέρος, και άρχισε και έπινε, ως που τότε ούλο και δεν άφηκε στάλα. Κατόπιν ήρθε η σειρά του Απριλίη να πάει στο βαγένι να πιώσει κρασί. Παγαίνει, το βρούσει άδειο. Θιμώνει, το λέει στους άλλους, Τ' ακούνε εκείνοι θιμώνουνε, σκέφτονται τι να κάνουνε. Τέλος μένουνε σύμφωνοι μεταξύ τους να τον τιμωρήσει ο Γενάρης για την κατεργαριά που τους έκανε. Τον πιάνει λοιπόν ο Γενάρης και του τραβάει ένα ξύλο που είχε αμάν. Του παίρνει και το υιούργημα άρχισε δηλαδή πρώτα το νέο έτος από το Μάρτη και τώρ' αρχίζει από το Γενάρη. Αυτό είναι το υιούργημα που τον πήρε. Όταν λοιπόν θιμάται το παιχνίδι που των έφτιαξε που ήπιε δηλαδή ούλο το κρασί, γελάει και ο καιρός ξαστερόνει. Όταν θιμάται πάλε το ξύλο πόφαγε κλαίει και βρέχει».

Η παράδοση, που με μικρές παραλλαγές τη συναντάμε και αλλού είναι αιτιολογική και σκοπεύει στην εξήγηση της ακασταστασίας του καιρού που συνήθως χαρακτηρίζει το Μάρτη. Το ίδιο φαινόμενο εξηγούν και άλλες παραδόσεις που αναφέρονται όχι στο βαγένι, αλλά στη γυναίκα του Μάρτη. Στη Μεσοημία, λόγου χάρη, λένε ότι η γυναίκα που παντρεύτηκε ο Μάρτης, από μπροστά ήταν πολύ άσχημη, ενώ από πίσω ήταν πολύ όμορφη. Όταν ο Μάρτης τη βλέπει καταπρόσωπο κλαίει και ο καιρός χαλάει, όταν όμως την κοιτάζει από τις πλάτες ευχαριστείται και ο καιρός καλοσυνεύει. Γι' αυτό λέγεται και η παροιμία:

«Ο Μάρτης πότε κλαίει και πότε γελάει».

1. Νικολάου Πολίτου «Παραδόσεις του Ελληνικού λαού» (τόμ. Α, σελ. 618).

Αλλού πάλι η παράδοση λέει ότι ο Μάρτης έχει δύο γυναίκες· η μια πολύ όμορφη και φτωχή και η άλλη πολύ άσχημη και πλούσια. Ο Μάρτης κοιμάται στη μέση και όταν γυρίζει κατά την άσχημη, κατσουφιάζει και ο καιρός χαλάει, όταν όμως γυρίζει κατά την όμορφη, χαίρεται και γελάει και ο καιρός είναι καλός και βγαίνει ο ήλιος. Όμως τις περισσότερες φορές γυρίζει κατά την άσχημη γιατί αυτή είναι πλούσια και τρέφει την φτωχή, την όμορφη. Έτσι εξηγείται και το γιατί οι γεωργοί προτιμάνε το Μάρτη βροχερό. Γιατί τότε η σοδειά τους θα είναι καλύτερη. Άλλωστε το βεβαιώνουν και αρκετές παροιμίες.

«Μάρτης έβροχε, θεριστής χαιρότανε».

«Μάρτης βρέχει; Ποτέ μην πάψει».

«Κάλλιο Μάρτης στις γωνιές παρά Μάρτης στις αυλές».

«Κάλλιο Μάρτης καρβουνιάρης παρά Μάρτης λιοπιριάρης».

«Μάρτης βροχερός θεριστής κουραστικός».

«Μάρτης κλαψής θεριστής χαρούμενος».

«Βροντή Μαρτιού φίλημα με καρύδια».

«Μάρτης πουκαμισάς δεν σου δίνει να μασάς».

«Σαν ρίξει ο Μάρτης μια βροχή κι Απριλίας άλλη μιά

να δεις κουλούρες στοργυλές και πίττες σαν αλώνι».

και η πασιγνωστη, που είναι παραλλαγή της προηγούμενης:

*«Σαν ρίξει ο Μάρτης δυο νερά κι Απριλίας άλλο ένα
χαράς σ' εκείνο το ζευγά πόχει πολλά σπαρμένα».*

Οι γεωργοί πιστεύουν ακόμα ότι το Μάρτη αρχίζουν τα σπαρτά να παίρνουν πάνω τους και να ψηλώνουν. Γι' αυτό και η παροιμία:

«Ο Μάρτης εδialάλησε μικρά μεγάλα απάνου».

Στην αστάθεια του Μαρτιάτικου καιρού και στην απότομη εναλλαγή ζέστης και κρύου, αναφέρονται και οι παροιμίες:

«Ο Μάρτης το πρωί το ψόφησε, και το βράδυ το βρόμισε».

«Ο Μάρτης ο πεντάγνωμος πέντε φορές εχιόνισε

και πάλι το μετάνοισε πως δεν εξαναχιόνισε». και η συμβουλευτική:

«Κοίτα να μη σε γελασει ο Μάρτης και χάσεις την ημέρα».

Παρ' όλη την αστάθεια του καιρού και τις βαριχειμωνιές που κάποτε κάνει ο Μάρτης είναι ο πρώτος μήνας της Άνοιξης και γι' αυτό τον λένε και «Ανοιξιάτη». Σε μερικές μάλιστα παροιμίες λογίζεται θεωρητικά τουλάχιστον ως η αρχή του καλοκαιριού.

«Από Μάρτη καλοκαίρι κι από Αύγουστο χειμώνα» ή

«Από Μαρτιού πουκάμισο κι απ' Αύγουστο σερκαίνι».

«Ο Μάρτης έχει τ' όνομα κι ο Απριλίας τα λουλουδία».

Ωστόσο η αστρονομική έναρξη της Άνοιξης γίνεται στις 21 του Μάρτη με την «εαρινή ισημερία» που οι μέρες γίνονται ίσες με τις νύχτες και το καλοκαίρι τελειώνει στις 23 Σεπτεμβρίου που έχουμε πάλι ισημερία (φθινοπωρινή) και η διαπιστωτική παροιμία επισημαίνει το φαινόμενο: *«Του Μάρτη και του Τρυγητή ίσα τα ημερόνυχια».*

{Πέρα από το ότι ο Μάρτης φέρνει τη χαρά της άνοιξης, ο μήνας αυτός για τους νεοέλληνες είναι μήνας χαράς γιατί φέρνει μαζί του τη μεγαλύτερη εθνική μας γιορτή, αφού στις ημέρες του ξεκίνησε ο μεγάλος αγώνας του 1821 για την εθνική μας παλιγγενεσία.

Για τον Μαρτιάτικο ήλιο υπάρχουν αρκετές δοξασίες. Ο ήλιος του Μάρτη και ιδίως ο πρωϊνός θεωρείται επικίνδυνος για τον άνθρωπο και ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα παιδιά. Λένε μάλιστα ότι τους μαυρίζει το πρόσωπο και αφήνει στίγματα γι' αυτό συμβουλεύουν τα παιδιά να προσέχουν «μην τα κάψει ο Μάρτης». Σχετικές με τις δοξασίες αυτές είναι και οι παροιμίες:

«Του Μάρτη ο ήλιος βάφει και πέντε μήνες δεν ξεβάφει».
 «Ο ήλιος του Μαρτιού τρουπάει κέρατο βοϊδιού».
 «Ο καλός Μάρτης στα κάρβουνα κι' ο κακός στον ήλιο».
 «Του Μάρτη οι αυγές με κάψανε, του Μάη τα μεσημέρια».
 «Το Μάρτη στον ήλιο να μην κοιμηθείς».

Και η πολύ γνωστή: «Οπόχει κόρην ακριβή το Μάρτη ήλιος μην τη δει».

Για την προφύλαξη από την καυστική επίδραση του Μαρτιάτικου ήλιου η λαϊκή φαντασία έχει επινοήσει αφελέστατα μέσα, όπως ο «μάρτης» και ο «χυλός». Ο μάρτης αποτελείται από δύο κλωστές, μια κόκκινη και μια άσπρη, στριμμένες σε μία και ετοιμάζεται την τελευταία ημέρα του Φλεβάρη για να φορεθεί το πρωί της επομένης που είναι η "πρωτομηνιά" του Μάρτη.

Συνήθως οι «μάρτηδες» φοριούνται είτε σαν δαχτυλίδια στα δάχτυλα, είτε στον καρπό του χεριού σαν βραχιόλια. Καμμιά φορά στο μεγάλο δάχτυλο του ποδιού για να μη σκοντάφτουν. Τους βγάζουν στο τέλος του Μάρτη ή όταν δουν το πρώτο χελιδόνη και τους αφήνουν επάνω στις τριανταφυλλίες για να τους πάρουν τα χελιδόνια. Αλλού πάλι τους δένουν στις λαμπάδες της Λαμπρής για να καούν μαζί. Στα χωριά της Στιμφαλίας (σημειώνω τη Δροσοπηγή πρώην Μπάσι) εκτός από τους μάρτηδες που φοράνε, πρωί - πρωί την πρώτη του Μάρτη η νοικοκυρά αντί για άλλο πρωϊνό φτιάχνει χυλό με μμπομπότα και πετιμέζι και τρώνε όλοι για να μην τους πιάσει ο Μάρτης. Τα παιδιά μάλιστα για περισσότερη προστασία βάζουν και λίγο και στη μύτη τους. Σε άλλα μέρη έδιναν στα παιδιά τους αγόρια και κορίτσια να φάνε ένα μήλο για να μη τους κάψει ο Μάρτης και για να έχουν γερά δόντια όλο το χρόνο.

Θα σημειώσω δύο ακόμη παροιμίες που αναφέρονται στο Μάρτη. Η μία:

«Λείπει ο Μάρτης από τη Σαρακοστή;»

που συνήθως διατυπώνεται ερωτηματικά, παράλληλα όμως φανερώνει σκωπτική διάθεση, είναι και εκ των πραγμάτων σωστή αφού πολλές ημέρες του Μαρτιού και καμμιά φορά και όλες συμπίπτουν μ' εκείνες της Μεγάλης Σαρακοστής. Εδώ βέβαια αντικείμενο της αλληγορίας δεν είναι ο Μάρτης αλλά εκείνος που δεν λείπει από καμμιά από τις συνηθισμένες λαϊκές εκδηλώσεις, λες και είναι τόσο αναγκαία η παρουσία του όσο του Μάρτη στη σαρακοστή.

Η άλλη:

«Μαρτιάτικο ποιλί, Ανγουσιτιάτικο αβγό».

θέλει να επισημάνει ότι για να αποδώσουν οι διάφορες ενέργειές μας πρέπει να γίνονται έγκαιρα.

Στην ορεινή Πελοπόννησο το Μάρτη τον λένε πεντεγιόματο. Το παρωνύμιο γίνεται από το πέντε και «γιόμα» που σημαίνει γέυμα. Ίσως επειδή η ημέρα του Μάρτη μεγαλώνει πολύ και οι ξομάχοι που παλιά δούλευαν από τα χωράματα μέχρι το σούρουπο, ήθελαν να τρώνε πέντε φορές την ημέρα. Λέγεται άλλωστε στα χωριά της ορεινής Κορινθίας το ανέκδοτο ότι κάποιος χτίστης Βαρβαρίτης (από την Αγία Βαρβάρα Καλαβρύτων) στη συμφω-

Βαγγέλης Βαροδουνιώτης***Ο χυλός**

Πριν καλά - καλά ξημερώσει, η μάνα είχε σηκωθεί και είχε ανάψει τη φωτιά.

– Άστε τώρα, σηκωθείτε, ξημέρωσε, έλεγε.

Εμείς μαζευόμασταν κουβάρια κάτω από την προκόβα και κάναμε το μισοκοιμισμένο.

– Άστε, σηκωθείτε σας είπα, η καμπάνα θα βιρρέσει όπου νάσαι.

Εμείς εκεί, που να σηκωθούμε. Τότε η μάνα έπιανε την προκόβα, την τράβαγε και μας ξεσκέπαζε. Ξεσκέπαστοι όπως είμασταν, μαζευόμασταν κουβάρια και τα γόνάτα μας φτάνανε στο σαγόνι. Δεν έπαιρνε άλλο, έπρεπε να σηκωθούμε...

– Σηκωθείτε τώρα, μας ξαναφώναζε, σηκωθείτε να νικηθείτε, γιατί θέλω να βάλω το κακάβι στη φωτιά να φτιάξω λίγο χυλό.

Όξο στην αυλή ήτανε το λεβέτι με νερό από τη βροχή. Βουτάγαμε τα χέρια μας μέσα, ριχνάμε λίγο νερό στα μούτρα μας ίσια να φύγουνε οι τσίμπλες από τα μάτια μας και ξανά στο τζάκι. Μ' ένα παλιομοσφοφόρι της μάνας ή καμιά ποδιά που κρεμόσανε με μια πρόσα από τον τσατμά σφουγγίζαμε τα μούτρα μας.

Το νερό στο κακάβι έβραζε. Η μάνα είχε φέρει λίγο αλεύρι μιομπότα σε μια γαβάθα, τόριχνε μες το κακάβι και με μια κουτάλα ξύλινη το ανακάτευε. Όταν τέλειωνε τ' αλεύρι συνέχιζε να το ανακάτευει με την κουτάλα ώσπου το νερό με το αλεύρι γινότανε χυλός. Εμείς κοντά, βλέπαμε την εργασία της μάνας και περιμέναμε πότε θα γίνει ο χυλός.

– Κάντε πιο πέρα, θα καίτε ρε, φώναζε. Να, κοντεύει να γίνει και θα σας βάλω να φάτε.

Εμείς, άλλο που κουρόναμε, άλλο που περιμέναμε το χυλό, είχαμε καθάλησει τη φωτιά, γι αυτό και μας φώναζε. Όταν καμιά φορά γινότανε ο χυλός, με δύο πρόσα έπιανε το κακάβι και το κατέβαζε στη γωνιά.

Ο χυλός κόχλαζε. Έπαιρνε μετά το τηγάνι, τόβαζε στη φωτιά, έριχνε μέσα δυο κουταλιές άλιμα και το άφηνε να κάψει. Το άλιμα στο τηγάνι τσιτοίριζε.

– Κάντε πιο πέρα ρε παιδάκια μου, ξαναφώναζε η μάνα. Θα πεταχτεί το άλιμα και θα σας ξεματίσει ρε, ε, ε, ε.

Όταν το άλιμα έκαιγε, το γύριζε μέσα στο χυλό και με την ξύλινη κουτάλα ανακάτευε – ανακάτευε ώσπου το άλιμα να πήγαινε σ' όλο το χυλό. Τα πιάτα στη σειρά χάμουν στη γωνιά. Ένα, δύο, τρία, τέσσερα και το τηγάνι πέντε. Τότε με τα ίδια παλιοπανιά έπιανε το κακάβι με τα δυο της χέρια και το γύριζε στα πιάτα. Μαλιώναμε ποιος θα φάει στο τηγάνι. Ο χυλός εκεί ήταν πιο νόστιμος. Μετά πήγαινε σ' ασημάρι, έπαιρνε το μπουκάλι με το πετιμέζι και μας έριχνε από λίγο στο πιάτο έτσι για να γλυκάνει.

– Άντε, κάντε το σταυρό σας και φάτε, γιατί η ώρα πέρασε.

Απόλαυση... Ο χυλός ίδιο παντεσπάνι. Τρώγαμε λίγο - λίγο με το κουτάλι σα να θέλαμε ποτέ να μην τελειώσει. Ο χυλός τέλος.

– Ντυθείτε τώρα.

Τι να φορέσουμε; Σάματα είχαμε και κάνα ρούχο της προκοπής; Ότι παλιό από τους μεγαλύτερους. Εγώ φόραγα τις μάλλινες καλτσούλες

* Από το αφήγημα «Σγά τα παιδιά κοιμούνται» στο βιβλίο του «Πικρά - γλυκά μου χρόνια» που αναφέρεται στην παιδική του ζωή στο Κεφαλόρι (Ντούσσα).

Παύλος Καραγιώργας**Η ειρήνη στις τραγωδίες του ποιητή Φοίξου Σταυρόπουλου***

Ακόμα στην περιοχή μας δεν υπάρχει πλατεία κι ούτε υπάρχει θέατρο στ' όνομα του ποιητή για να ανταμώνουν και να κοιβεντιάζουν τα παιδιά με τα περιστερία. Στους δρόμους δεν υπάρχουν κιόσκια στ' όνομα του ποιητή που να δίνουν βιβλία και λουλούδια στους περαστικούς.

Εμείς όμως σας κάλεσαμε σήμερα εδώ στο φιλολογικό αυτό προϊόν για να γίνετε μάρτυρες κι όταν χρειαστεί να καταθέσετε και να πείτε ότι: Ναι σε πείσμα των καιρών εμείς ακούσαμε κάποιους να μιλάνε για ένα ποιητή που είχε γεννηθεί στο Λέχαιο. Για ένα ποιητή που δεν είχε προλάβει να κοιμηθεί σε νυφικό κρεβάτι γιατί τον κοίμησαν στο χόμα.

Ναι Κυρίες και Κύριοι, εδώ θα τραγουδήσουμε για τον χαμένο ποιητή Φοίξο Σταυρόπουλο. Εδώ θα πούμε ότι η ποίηση είναι δημιούργημα του νου και ζει γιατί δεν υπακούει στους νόμους της φθοράς. ^{ΕΣ*}

* Η μικρή αυτή παρουσίαση έγινε από τη συγγραφέα, στο φιλολογικό προϊόν που οργάνωσαν "ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ" στην Κόρινθο, στη μνήμη του ποιητή Φοίξου Σταυρόπουλου από το Λέχαιο.

μου που μου είχε πλέξει η μάνα μου με ένα βελονάκι χωρίς πατούσες. Έβαζα τα τσαρουχάκια μου που μου είχε φτιάξει ο πατέρας, απουπάνου τα προπόδια, πέρναγα τα λουριά από τις θηλιές, καμάφωνα τις μύτες των τσαρουχιών μου κι έτοιμος. Μια πιλωφανέλλα μάλλινη του πατέρα ήσανε το παλτό μου. Η μάνα μου γύριζε τα μανίκια γιατί ήσανε μακρινά. Η φανέλλα μου πήγαινε κάτω από τα γόνατα. Έπαιωνα την πάνινη από ντολί σάκα μου με τα βιβλία που κρεμιότανε πίσω από την πόρτα, την πέρναγα χιαστί και πιλάλα για το σχολείο...

Στο δρόμο όταν ανταμώναμε κανά μεγάλο λέγαμε φωναχτά «καλή μέρα». Έτσι μας είχανε πει, να είχαμε καλή συμπεριφορά. Του παπά του φιλάγαμε το χέρι, το ίδιο κάνανε και οι μεγάλοι. Έτσι έπρεπε.

Το μεσημέρι σχολάγαμε. Πηγαίναμε στο σπίτι. Η μάνα και ο πατέρας στο χωράφι.

Κρεμάγαμε τη σάκα στην πόρτα και ετομαζόμασταν να φάμε. Απάνου στο τραπέζι η μάνα πρην

φύγει για το χωράφι, μας αφήνε φαί να φάμε όταν σχολάσουμε. Λίγο φαί από το βράδυ και τις περισσότερες φορές φασόλια ή λάχανα σ' ένα πιάτο σκεπασμένο. Ένα κοιμάτι μοιμπότα σκεπασμένο και κείνο με μια πετσέτα. Το τηγάνι χάμιου στη γωνιά. Είχε τηγανίσει ένα αυγό με άλιμα και τουσαρδέδες. Το είχε σκεπάσει και κείνο με το καπάκι του κακαβιού να μην πάνε οι γάτες. Το μεσημεριανό έτοιμο. Η φωτιά είχε σβήσει. Πολλές φορές τσακωνόμασταν ποιός θα φάει περισσότερο. Αφήναμε το πιάτο άδειο απάνου στο τραπέζι, το τηγάνι απάνου στη γωνιά και δρόμο για παιγνίδι. Το παιγνίδι, τουλίκο. Δεν προλαβαίναμε να βάλουμε καμιά δεκαριά ρούμπους και η καμπίνα του Αη - Χαράλαμπου ξαναχτύπαγε. Είχαμε και απόγευμα σχολείο τότε. Αρπάζαμε τη σάκα, αφήναμε πολλές φορές το σπίτι ανοιχτό από τη βιασύνη μας και πιλάλα για το σχολείο.

Το βράδυ σχολάγαμε, πετάγαμε τη σάκα όπου κι όπου και ξανά στ' αλώνι για παιγνίδι. Το είχαμε αφήσει στη μέση από το μεσημέρι βλέπεις.

Είναι γνωστό πως ο ποιητής γεννήθηκε σε μια ταραγμένη εποχή, τότε που ακούγονταν έντονα ο σπύγχος των κραυγών των νεκρών του πρώτου παγκόσμιου πολέμου και τα πρώτα του ακούσματα ήταν τα κλάματα των θυμάτων της Μικρασιατικής καταστροφής. Κι όταν άρχισε να περπατάει πάνω στους χωματόδρομους του Λεχαιού, ένιωθε να τον χτυπούν όλοι οι αγέριδες που έβγαιναν από τα βάσανα των πολεμένων ξομιάχων που πότιζαν τη γη με τον τίμο ιδρώτα τους. Πριν γίνει 15 χρόνων, είδε να ποδοπατείται η Λευτεριά της Ελλάδας κι έγινε μάρτυρας της Γερμανικής φασιστικής κατοχής με τα εκατομμύρια των νεκρών.

Μελετητής και γνώστης της παγκόσμιας ιστορίας. Μελετητής και γνώστης της Ελληνικής φιλοσοφίας, άνοιξε τα φτερά του και μπήκε στους χώρους της γνώσης. Αλήθεια, που να βρει το χρόνο για να γράφει ποιήματα για ανθισμένες αμυγδαλιές και τιτβίσιαμα χελιδονιών, όταν όλα αυτά σκεπάζονταν από τα αίματα των νεκρών κι από τους καρπούς των καμένων νοικοκυριών! Ο ποιητής Φρέξος Σταυρόπουλος με τις τεράστιες δυνάμεις, κεληδούσε σαν πληγωμένο αηδόνι.

Ήταν εκείνες οι εποχές που γεννήθηκαν στην Ελλάδα οι σπουδαίοι ποιητές Εγγονόπουλος, Ελύτης, Βρετάκος, Ρίτσος, Αλεξάνδρου, Αναγνωστάκης, Πατριώκος, Λειβαδίτης, Δικταίος, Σταχτούρης, Σινόπουλος, Λουμίνης και Χελιώτης, όλοι αυτοί είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Ύμνησαν την Ειρήνη.

Ο Λεχαιώτης ποιητής ύψωσε τη φωνή του για την Ειρήνη –όπου όπως γράφει ο άλλος συμπατριώτης μας ποιητής Βασίλης Ρώτας– είναι η χαρά των λαών και των μανάδων ελπίδα.

Οι τραγωδίες του πέρα από τη μορφή, τη θεατρικότητα, το δραματικό και το λυρικό τους μεγαλείο, είναι ένας ύμνος για την Ειρήνη. Είναι ένας ύμνος για μια νέα ζωή.

Τη μια τραγωδία του την ονομάζει **Αβεσσαλώμ**. Το όνομα **Αβεσσαλώμ** εβραϊκά θα πει **Πατήρ Ειρήνης**. Στο πρώτο μέρος της τέταρτης σκηνής στην τραγωδία αυτή περπατούν στα μονοπάτια και κοιφε-ντιάζουν ο Αβεσσαλώμ και ο Ροβοάμ.

Ας ακούσουμε τι λένε:

Αβεσσαλώμ:

*Όσο κι αν βλέπουμε τα μάτια μας
μυγέλο τον ωραίο μας πλανήτη
πάντα έναν κόσμο μεγαλύτερο
θα περιμεινουμε κρόθη
να του σφανίσω κάθε μνημία
και να του σφύση κάθε πόλη αματωλή.
Μια νέα Γη να πέση στα βουνά
τα παλιά και μαρμαμένα
και να νυλήση τα ποτάμια της
με άλλους ιερότερους οσοπούς,*

Ροβοάμ:

*Αβεσσαλώμ! θα χάσουμε
τον εαυτό μας, αν χασθών
οι εικόνες οι παλιές της Γης
γιατί και πως θα θυμηθής
πως ήσαν χόμα κλάτσι
αφού εσύ, χόμα δε θα βλέπεις μια ποτέ σου;
Και θα γυρίζεις προς τα πίσω
για να σου πουν από τι επλάστη*

*η πολεμένη σου καρδιά
κι απάντησε οι καινούργιες οι καρδιές
δε θα σου δίνουν μεσ' στη νύχτα.*

Αβεσσαλώμ:

*Κόσμος θα τίμια ζωντανός
κι απάνο μου θα μπόρεγαν
αν ήταν πιο μεγάλο το κορμί μου
βιομούς να φτιάνανε λαιρείες
οι ωραίοι, τοχόμενοι θνητοί.
Απ' τους παλιούς θνητούς εμάς
θα μάθαιναν τις μάχες των λαών.
Σαν θα καινούσαν για εσατρατείες
θα μελετούσαν τις πληγές μας
θα βλέπαν χαράγμένους, αδυσόπητα
τις αναπόφρεντες του Μελλοντος
και του πολέμου σιμφορές,
Κι αφού έδειξε φοιχτές επαναστάσεις
πολέμους και ειρήνης και χαμούς
στα άφωνα θλιμμένα σκάνια Έθνη,
τραβίλει ξαφνικά από τη φλόδα*

Στο έργο του "Η τραγωδία των εθνών" παρουσιάζει με το δικό του μοναδικό τρόπο, όλα τα έθνη πάνω στη σκηνή της ζωής και τα καθιστά υπεύθυνα για τη συμπεριφορά τους.

Στους στίχους 260-309 λέει για τον ηθοποιό Αβδοναγό που έχει ανέβει πάνω στη Γη.

αυτής της άγριας Γης
 ένα χιτώνα ματωμένο
 και πόνι δείχνει προς τα κράτη
 που τότε μείναν άπνοα, βουβιά
 και τους φρονιάζει αγριεμμένος:
 Τον γνωρίζετε τον πιλοπίνο, τον γελοίο παντό σας;
 Εμπρός! Κοιτάξτε τον! Μπροστά σας είναι!
 Ω ισάσημα Έθνη της ζωής,
 ένας χιτώνας μόνο ψεύτικος
 γιομάτος σύννορα και ονόματα
 χωρίς πνοή, χωρίς φωνή,
 γιομάτος αίματα μονάχα αθωότητα
 αίματα αυτής της μάνας Γης,
 Κοιτάξτε, ω Κράτη, τ' όνομά σας
 σ' αυτό τον άχαρο χιτώνα
 Αγγλία, Γαλλία, Ελλάδα, Πολωνία
 Αίγυπτος, Κίνα και Ινδίες
 Ρωσία, Δανία, Τουρκοσταν και Αμερική,
 Η ύπαρξή σας, ήταν τ' όνομα!
 Ήταν ο τίτλος ο λαμπρός

μα κάτω από τον τίτλο κι από τ' όνομα
 κι εσείς επολιμούσατε, ω Άθλια,
 εν ονόματι της Ελευθερίας,
 Το προσοπίο σας το πέταξα
 και τώρα μένει μόνο η θεία Γη,
 Εσείς ονόματα σταθίκατε
 και τώρα πρέπει να χαθείτε,
 Αγγλίες, πετάξατε τα σκήπτρα
 στον Ατλαντικού σας τον βυθό.
 Πέτα Γαλλία τον Ναπολέοντα
 στις αιωνιότητες τον άγριο γερομό,
 δώσε Ελλάδα στον Αισχύλο σου
 στον σαρύρου την καρδιά χωρίς σκηνή
 και τέλος, πέντε ήπειροι, εσείς
 οβήσατε τη μνήμη από τα Έθνη
 χαλάσατε τα σύννορα στη Γη,
 Αφήσατε για τον όμορφο πλανήτη μας
 να ομίξη πάλι λαμπρός
 με τους τρανούς αστειομοίους των ουρανών.

Ο ποιητής χάρηκε νοησί, οι πόλεμοι συνεχίζονται. Αλοήμινο όμως στους λαούς που δεν ακούν τους ποιητές. Και τρις αλοήμινο στους λαούς που σκοτώνουν τους ποιητές.

(Συνέχεια από σελίδα 141)

νία που έκλεισε με κάποιο νοικοκύρη για να του χτίσει το σπίτι, έβαλε μέσα και τα πέντε «γιόματα». Και για να μη βαρυνανεί του νοικοκύρη του τόφερνε πιο απαλά: «Θα μας ταίξεις λίγο το πρωί, μετά λίγο κολατσιό, το μεσημέρι θα τρώμε καλά, το απόγεμα θα ταιμπάμε κάτι λίγο και μετά θα ματατρώμε το βραδάδι πάλι, με τις τριφτάδες μαζί μια κι όξω». Εκτός από το «λίγο» μ' εκείνο το μακροθύμο «βραδάδι» ήθελε να δείξει ότι του έκανε και χάρη που θα αργούσαν τόσο να ξαναφάνε.

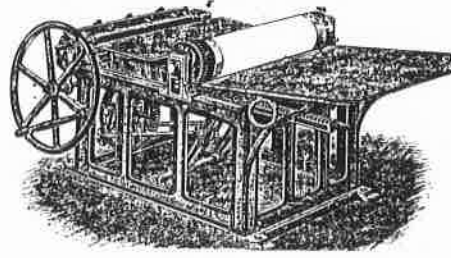
Σχετική με το ότι οι ημέρες του Μάρτη έχουν μεγαλώσει αρκετά είναι και η παρουσία:

«Το Μάρτη βάλε εογάτη κι' ας είναι κι' ακαμάτης».

Θα κλείσω το σημείωμα αυτό με δυό λόγια για τα έθιμα της γιορτής των Αγίων Σαράντα στις 9 του Μάρτη. Την ημέρα εκείνη οι τσοπάνηδες αποκόβουν τ' αρνιά, οι γεωργοί φύτευουν δέντρα και κλήματα και οι κοπέλλες φύτευουν λουλούδια γιατί «πιάνουν και δε λαθεύουν».

Σε πολλούς τόπους οι νοικοκυρές φτιάχνουν σαραντόπιπτες, πίπτες με σαράντα φύλλα που τις κόβουν κομμάτια και τις μοιράζουν για τις ψυχές των ζωντανών ή μαγειρεύουν φαγητό με σαράντα ειδών χόρτα.

Εν Νέα Κορίνθω

Σημερινά επίκαιρα του... περασμένου αιώνα

Πανηγυρική ληστεία

Κατά τηλεγράφημα διαπεμφθέν προς την κυβέρνηση, έγραφεν η "Παλιγγενεσία" την 5ην Μαρτίου, τρεις εκ της αποσυντιθεμένης ληστρικής συμμορίας του Λύγκου λησταί, συνελήφθησαν υπό των εν Κορίνθω αρχών. Και κατά παράδοξον σύμπτωσιν το ταχυδρομείον το φέρον την ευχάριστον ταύτην είδησιν και τον αριθμόν της "Παλιγγενεσίας" εληστεύθη υπό αυτής ταύτης της συμμορίας της οποίας η αποσύνθεσις ανιγγέλετο.

Αι ληστρικαί συμμορίαί αίτινες ληλατούν την Κορινθίαν κατέχουν ολόκληρον την Πελοπόννησον και ανενόχλητοι επί του λαϊμού αυτής παρεκάθηται.

Εντός ολίγου χρονικού διαστήματος τρεις ληστεΐαι ταχυδρομείων διέπράξαν και μίαν πανηγυρικήν ληστεΐαν δημοσίων χρημάτων, όλας εις την από Κορίνθου εις Άργος οδόν.

[Εφ. "Αργολίς" φ. 4/13 Μαρτίου 1863]

Φοβερόν

Με τον νέον "περί φορολογίας" νόμον, δεκατέσσαρας δραχμάς την οκάν θα στοιχίζει εφεξής εδώ ο καπνός εις τους καπνοπώτας. Φοβερόν!

[Εφημ. "Αργος" φ. 4/15 Αυγούστου 1887]

Μεταβαίνουν εις ξένην γην

Εις τον δήμον Σολυγείας ανεκαλύφθησαν και ανακαλύπτονται πληροφορούμεθα αχαράτητες, αληθή καλλιτεχνήματα αγγειοπλαστικής, ότινα εν Κορίνθω υπό των χωρικών πολούμενα, μεταβαίνουν εις ξένην γην.

[Εφ. "Αργολίς" φ. 3/7 Μαρτίου 1863]

Ανανέωσις των εορτών Ισθμίων και Νεμέων

Εν Νέα Κορίνθω ιδρύεται σύλλογος γυμναστικός φέρον το όνομα του Ποσειδώνος, ούτινος σκοπός είναι η διάδοσις της γυμναστικής εις τους κατοίκους της Κορινθίας και η ανανέωσις των εορτών Ισθμίων και Νεμέων αίτινες θα τελούνται κατά διατίαν. Να το ιδόμεν και να μη το πιστεύσωμεν.

[Εφημ. "Αργος" φ. 12/25 Οκτωβρίου 1887]

Η Τουρκία χάνεται το 1876

Οικονομικός τις υπάλληλος μη έχων πολλάς εργασίας επεδόθη εις την λύσιν του Ανατολικού Ζητήματος, το οποίον επί τσαούτα έτη ταράττει τον κόσμο και δη λύσις τούτο ακόπως και ησυχως επί της τραπέζης του, άνευ αγώνων, τηλεβόλων, διπλωματικών ενεργειών κ.τ.τ. απέστειλεν ημίν την οικονομολογομαθηματικήν ταύτην λύσιν έχουσαν ως εξής: «Η Τουρκία χάνεται», μετάτρεψον τα γράμματα του αλφαβήτου της φράσεως ταύτης εις αραβικούς αριθμούς, ήτοι: Η=8, Τ=30, ο=70, υ=400, ρ=100, κ=20, ι=10, α=1, χ=600, α=1, ν=50, ε=5, τ=300, α=1 και ι=10. Πρόσθεσις τώρα αυτους και ιδού έχεις άθροισμα το 1876, ήτοι το έτος της απολείας του Ωσμανικού κράτους.

Όστε κατά ταύτα «φάτε και πιείτε» και την Πόλιν την επήραμε με τα νούμερα και χωρίς να λυθή μύτη.

[Εφημ. "Κορινθιακός Αστήρ" φ. 70/15 Δεκεμβρίου 1875]

(Επιλογή: Σπύρος Κ. Μιχόπουλος)

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΚΑ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΑ

& άλλα...

Νερό από τη Στυμφαλία για να ξεδιψάσει η Αθήνα

Το νερό της λίμνης μας και των πηγών μας, προτείνει ο καθηγητής του Μετσοβείου Πολυτεχνείου κ. Ι. Κοιμεντάκης, να χρησιμοποιηθεί για την ενίσχυση των Ταμειωτήρων της ΕΥΔΑΠ.

Η πρόταση του κ. καθηγητή, που όπως έγραψαν οι αθηναϊκές εφημερίδες κατατέθηκε ήδη στο «τραπέζι» της σχετικής δημοπρασίας, περιλαμβάνεται σε ειδική μελέτη που συντάχθηκε ήδη. Η πρόβλεψη είναι ότι το νερό θα ακολουθεί τον υδαταγωγό (σήραγγες) που κατασκεύασε ο Αδριανός το 125 μ.Χ. για να φέρει το νερό στην Αρχαία Κορίνθο και με νέο αγωγό θα φθάνει στον Ισθμό της Κορίνθου. Με ελαφρά κατασκευή δίπλα στη σιδηροδρομική γέφυρα θα περνάει απέναντι και από και και πέτρα, όπως φαίνεται και

στο χάρτη, με υπόγειο αγωγό που θα οδεύει παραπλεύρως του οδικού δικτύου, θα φθάνει στους ταμειωτήρες της ΕΥΔΑΠ, για να ξεδιψάει το «υδροκέφαλο τέρας».

Στη μελέτη προβλέπονται δύο μόνο εντλιοστάσια και αυτό σημαίνει ότι δεν θα καταναλώνονται μεγάλες ποσότητες ενέργειας για τη μεταφορά του νερού και επομένως δε θα επιβαρύνεται η τιμή του. Και καλά μεν όσα η μελέτη λέει για την τιμή του νερού της Αθήνας, δεν ξέρουμε όμως τι λείπει για την "τιμή" των προϊόντων της κορινθιακής γης. Οι λογαριασμοί μάλλον έγιναν "χωρίς τον ξενοδόχο". Και με την ευκαιρία αλήθεια. Εκείνη η άλλη μελέτη που συντάχθηκε πριν από αρκετά χρόνια, για τον εργασιωτισμό της λίμνης, το φράγμα Ράχιανη, την ενεργειακή αμετάλλευση και τόσα άλλα που προέβλεπε, σε ποιο συστάει να κτινόνζει άραγε!!

Η Στυμφαλία στις "σημαντικές περιοχές για πουλιά"

Είναι κοινή διαπίστωση ότι στην εποχή μας η ανεξέλεγκτη και αλόγιστη χρήση γεωργικών φαρμάκων για την αύξηση της παραγωγής, υπήρξε ιδιαίτερα καταστροφική για το περιβάλλον.

Σε ένα βιβλίο που εκδόθηκε τελευταία από την I.C.B.P. αναφέρεται ότι 29 είδη πουλιών κινδυνεύουν να εξαφανισθούν εντελώς ενώ άλλα 185 είδη θεωρούνται ως απειλούμενα στην Ευρώπη. Για να προστατευθούν όμως αποτελεσματικά οι πληθυσμοί των πουλιών προτείνεται ότι προτίμως θα πρέπει να προστατευθούν από τις ανθρωπογενείς πιέσεις και παρεμβάσεις οι "σημαντικές περιοχές για πουλιά".

Στην Ελλάδα από την οποία προϋφάνονται οι μεγαλύτεροι μεταναστευτικοί διάδρομοι των πουλιών και που θεωρείται ως μία από τις σημαντικότερες για την ορνιθοπανίδα χώρες, σημειώνονται εκατόν δέκα τρεις περιοχές ως "καταφύγια" των πουλιών και θα πρέπει να τύχουν εξαιρετικής προστασίας. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και η Στυμφαλία.

Οι παλαιότεροι θυμίζοιμπε ότι πάρα πολλά είδη υδρόβιων πουλιών ζούσαν στη λίμνη χειμώνα καλοκαίρι, ενώ πολλά ήσαν και τα παραστικά, πάπιες κάθε λογής (καθαρά), χήνες, τοικνιαδες και άλλα που ερχόσανε το χειμώνα. Σήμερα όπως λένε οι Στυμφαλίοι, δε ξεί στη λίμνη ούτε νερόκοτα.

Πάπια ή χήνα

Ο λόγος για τη φηφρωτή πανίδα της λίμνης φέρνει στο νου μου το αζόλοθο ευτράτελο επεισόδιο.

Πριν μερικές δεκαετίες, η λίμνη ήταν γεμάτη από υδρόβια πουλιά και στη Δροϊα έφθαναν πολλοί κυνηγοί «οι Αθηναίοι» όπως τους αποκαλούσαν οι ντόπιοι και κάθε κυριακή έφευτε από τα χαράματα τέπιο ντουφεζιδί που νόμιζες ότι γινότανε αληθινή μάχη.

Μια χρονιά τα νερά είχαν ανέβει πάρα πολύ, είχαν περάσει πάνω από το "βοζαΰτικο αυλάκι" και οι κυνηγοί, ανάμισά τους και ο μακαρότης Κώστας Ρέντης, υπουργός στην τότε κυβέρνηση, αλλά και ματιώδης κυνηγός, κοίταζαν από το μαγαζί του "Τοιαντάφυλλου" με τα καλάια ένα μπουλουζκι πάπιες που είχαν "πέσει" στην άκρη της λίμνης. Παράμερα όμως ήταν μια μοναχική και δεν πήγαινε μαζί με τις άλλες.

– Είναι χήνα γ' αυτό δεν καταδέχεται να πάει στο μπουλουζκι είτε ένας.

– Όχι είναι πάπια, μα θα 'ναι τραυματισμένη, είτε ένας άλλος.

Ο υπουργός τότε ρωτάει τον μακαρότη Σπύρο Γκοιβάτσο που πήγαινε πάντα μαζί του στη λίμνη.

– Εσύ τι λες Σπύρο, είναι πάπια ή χήνα;

Κι ο μάρομπα-Σπύρος, εφολόγος, ετοιμόλογος και μεγάλος κογιόνος κοιτάει δήθεν με προσοχή και του λέει,

– Να σου ειπώ υπουργέ μου, Σίγουρα είναι χήνα αλλά όπως φαίνεται κάνει την πάπια.

Και σκάσανε όλοι στα γέλια.

Εξερεύνηση στη μεγάλη καταβόθρα του Φενεού

Με την ευκαιρία της ξηρασίας των τελευταίων ετών, μια ομάδα από μέλη του ΣΠΕΛΕΟ που την αποτελούσαν οι Γιάννης Δέμης, Γιάννης Κασσιμάτης, Δημήτρης Κομπιλήρης, Νίκος Μητσάκης και Ρένα Χριστοδούλου, επεχείρησαν τον παρασμένο Ιούλιο να εξερευνήσουν τη μεγάλη καταβόθρα του Φενεού, που ήταν σχεδόν αδειανή.

Εφοδιασμένοι με σχοινιά και άλλα σύνεργα και ντιμένοι με ειδικές στολές, κατόρθωσαν να φθάσουν σε βάθος 100 και μί-

Η μεγάλη καταβόθρα από ψηλά.

κος 200 περίπου μέτρων. Τις συνολοπλαστικές εντυπώσεις που απεκόμισαν από το παράτολμο εγχείρημά τους θα δημοσιεύσουμε στο επόμενο τεύχος του Αίπιτου.

Η πρώτη μερική εξερεύνηση της καταβόθρας είχε γίνει δύο χρόνια πριν, από την ίδια ομάδα.
(*Σχετική δημοσίευση έγινε στο περιοδικό «Κορφές» τ. 105, σελ. 56*).

Ένα ημερολόγιο

Τυχαία έπεσε στα χέρια μας – τα παιδιά ξεχάσαν να το στείλουν στο περιοδικό μας – ένα πανέμορφο ημερολόγιο του 1994. Είναι μια αξιόλογη συλλογική προσπάθεια των μαθητών του Γυμνασίου και του Λυκείου Γκούρας. Τα τοπία που παρουσιάζονται σε κάθε φύλλο του σε θαυμάσιες έγχρωμες εικόνες καθώς και τα μηνύματα που περνούν τόσο διαιρητικά, είναι επιλεγμένα με προσοχή και ευαισθησία.

Το εγχείρημα ήταν ένα ευχάριστο ξάφνιασμα. Ήταν ένας χειροτεχνιός κι ένα χαμόγελο που έστειλαν τα παιδιά.

Μια εκδήλωση για το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Στυμφαλίας

Σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στο Εμπορικό Επιμελητήριο Κορίνθου στις 13 Φεβρ. 1994 έγινε παρουσίαση των δραστηριοτήτων της μη κερδοσκοπικής Εταιρείας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που ιδρύθηκε στο νομό μας και που μέσα στα δύο τελευταία χρόνια επέτελεσε σημαντικό έργο.

Στη διάρκεια της εκδήλωσης οι μαθητές που έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα του Κέντρου Στυμφαλίας κατά τα έτη 1992 και 1993 παρουσίασαν τις δραστηριότητές τους και τις εμπειρίες τους.

Ακολούθησαν χειροτεχνιόμει επισημών και ομιλίες γονέων και ανακοινώθηκε το πρόγραμμα για το 1994 το οποίο περιλαμβάνει αξιόλογες δραστηριότητες, πολλές από τις οποίες αφορούν στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Στυμφαλίας.

Στη συνέχεια απονεμήθηκαν διπλώματα σε όσους στήριξαν ηθικά και υλικά τη λειτουργία του Κ.Π.Ε. Στυμφαλίας καθώς και στους μαθητές που συμμετείχαν στο πρόγραμμα.

Από το Γυμνάσιο των Καλιάνων συμμετείχαν με την καθοδήγηση της διευθύντριας του σχολείου κ. Γεωργίας Θηβαίου οι μαθήτρες Μαρία Καραμάνη, Κατερίνα Κόλλια, Ευαγγελία Μπούντζου, Ελένη Σπυριοπούλου, Βασιλική Τζενεράλη και ο μαθητής Δημήτρης Τσιροφτάς.

Ψιλά γράμματα

Με μορφή περίληψης είδαμε δημοσιευμένες στην εφημερίδα "Κορινθιακά Νέα" (φύλλα της 7 και 23 Δεκ. 1993) τρεις μελέτες από το τεύχος 2-3 του περιοδικού μας χωρίς να αναφέρεται πουθενά η αρχική πηγή των πληροφοριών, δηλαδή ο "Αίπιτος".

Προκειται για τη μελέτη της γνωστής σπηλαιολόγου κ. Άννας Πετροχείλου και αφορά στο βαρβαρόδες σπήλαιο Δροσοπηγής Στυμφαλίας που ανακαλύφθηκε τυχαία το 1978, για τα πορίσματα των ερευνών που έγιναν το 1982-1984 στο χώρο της αρχαίας Στυμφάλου από τον αρχαιολόγο καθηγητή κ. Hee, Williams, και για τη μελέτη της αρχιτέκτονος κ. Ξένιας Χουσόφη-Ζωγράφου για τα παλαιά αρχοντικά των Τρικάλων και της Γκούρας.

Τις μελέτες αυτές, μας τις παραχώρησαν ευγενικά για να δημοσιευθούν στο περιοδικό μας και οι τρεις παραπάνω συγγραφείς, όταν τους επισκεφθήκαμε το περασμένο καλοκαίρι και ζητήσαμε τη συνεργασία τους. Μετά από τη δική μας δημοσίευσή τα "Κορινθιακά Νέα" θυμήθηκαν ξαφνικά τα λημονημένα από τόσα χρόνια αυτά θέματα που φέραμε στην επιφάνεια και τα πήρε ο πόνος να γράψουν και γι' αυτά. Και βέβαια από μια άποψη καλά έκαναν και έγραψαν – δεν είναι εκεί το θέμα – και μακάρι να ξαναγράψουν. Δεν θα 'πρεπε όμως να τηρήσουν τους στοιχειώδεις κανόνες της δημοσιογραφικής δεοντολογίας: Εκτός αν για τα "Κορινθιακά Νέα" αυτά είναι "ψιλά γράμματα" κι εμείς «ως αφελείς γυρεύουμε ψύλλους στ' άχαρα».

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Βιβλία και Περιοδικά που λάβαμε:

Ντίνας Βλάχου: *Στον Όχτο των Πουλιών. Αθήνα 1993.*

Στη γέννηση του Ερμή στη Ζήρεια και στα πρώτα περιστατικά της ζωής του –τα κατορθώματά του θα λέγαμε καλύτερα– ανατρέχει το νέο μικρό και κομψό βιβλίο της Φενεάτιας συγγραφέως.

Η ιστορία, γνωστή από την Ελληνική Μυθολογία και από τους Ομηρικούς Ύμνους, αναλλάθεται με τρόπο ευτόπειλο. Παιχνιδιάρικο και χαριτωμένο το κείμενο, παριστάνει Αριστοφανικά και σκαμπούζικα τις παρεκτροπές και τα καμώματα των Θεών και μας κάνει να γελάμε, χωρίς τούτο να σημαίνει ότι δε μένουμε έκθαμβοι, διαβάζοντας την Ελληνική Μυθολογία και δε στεκόμαστε εκστατικοί μπροστά στον Όμηρο, επειδή ήμνησε με τόσο σεβασμό και δέος θεότητες που σ' εμάς σήμερα φέρνουν γέλια.

Αγγελικής Σπυράκου – Γκούρα: *Από Κορινθίους Επιστολή. Αθήνα 1993.*

Πρόκειται για ένα καλαίσθητο τόμο από τετρακόσιες πενήντα σελίδες στις οποίες η γνωστή Φενεάτις συγγραφέας κυρία Αγγελική Σπυράκου – Γκούρα, περιγράφει τη ζωή μιας κοπέλας στην περίοδο της κατοχής. Τα ιστορούμενα γεγονότα που είναι αληθινά, δένονται αριστοτεχνικά με όλο το μύθο και η ποιότητα της λογοτεχνικής εξιστόρησης αγγίζει την τελειότητα. Η επιστολή από Κορινθίους, ήταν η πρόβλεψη μιας Κορινθίας κοπέλας για τους τριγμούς μιας εποχής που έφρευε, της εποχής της αναρχίας και του εμφύλιου.

Σούλας Τόσκα – Κάμπα: *Νησιώτικοι παραδοσιακοί χοροί. Εκδόσεις Φιλιππότη. Αθήνα 1991.*

«Οι νησιώτικοι χοροί είναι το χαμόγελο της ελληνικής θάλασσας και οι βηματισμοί τους έχουν κάτι από τη χάρι των κινιάτων» λέει η συγγραφέας που είχε την ευγενική καλοσύνη να μας στείλει το βιβλίο της αυτό.

Μέλος η ίδια της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και του Συλλόγου για τη διάδοση της ελληνικής μουσικής, είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τους νησιώτικους χορούς "από μέσα" τόσο στο Λύκειο των Ελληνίδων, όπου τους διδάχτηκε, όσο και στο συγκρότημα της Δώρας Στράτου, στο οποίο συμμετείχε και τους χόρευε. Και αυτή την εμπειρία της για τους χορούς όλων σχεδόν των ελληνικών νησιών, γύρω από την ιδιομορφία τους, τη μορφολογία και τους ρυθμούς τους, καταγράφει και μεταφέρει με τη μελέτη της αυτή την τόσο περιωπτική και από κάθε άποψη κατατοπιστική και τεκμηριωμένη.

Γιάννη Βλαχογιάννη (Κρόνου): *Γλυκά κελαιδίματα (ποιήματα). Αθήνα 1992.*

Με ένα γνήσιο και ανεπιτήδευτο τρόπο, ο Φενεάτης ποιητής τραγουδάει τις αιώνιες αξίες της ζωής, τον έρωτα, τη φύση, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, την ηθική... Οι παιδικές μνήμες και οι εμπειρίες της ζωής στην ορεινή Κορινθία, έχουν την πρώτη θέση στο λόγο του. Στίχος Παραδοσιακός.

Αγγελική Μπαμπαλή: *Η πνευματική ατραπός. Μελέτη. Αθήνα 1993.*

Είναι το πέμπτο κατά σειράν βιβλίο της Στιφυαλιώτισσας (από το Κεφαλάρι) συγγραφέως που μιλάει περί ακτινοβόλου μορφής και ανθρωπιακής σοφίας.

Στο βιβλίο της αυτό, η μερόπρετη, όπως έχει χαρακτηριστεί από την κριτική, συγγραφέας καταγίνεται με τα ποιήματα μέγιστων ποιητών και τις γνώμες κορυφαίων του πνεύματος και προχωρεί με γοργά βήματα στη φωτισμένη από το φως του Χριστού ατραπό της.

Ακροζόουθος: *Περιοδική έκδοση του Συνδέσμου φιλολόγων Ν. Κορινθίας, τ. 1. Κόρινθος 1993.*

Αφιερωμένο στο σχολικό σύμβουλο φιλολόγων κ. Στέφο, κυκλοφόρησε το 1ο τεύχος του "νεό-

τεικτου" περιοδικού που εκδίδει ο σύνδεσμος φιλολόγων Κορινθίας.

Ο "Αχροκόρινθος" επικεντρώνει τις αναζητήσεις του σε θέματα της αρχαίας και της νεοελληνικής γραμματικής, ενώ κατά ένα μέρος η επιλογή της θεματικής του αποτελεί μια διερεύνηση των προβλημάτων της ειδικής διδακτικής φιλολογικών μαθημάτων και της σύγχρονης σχολικής ζωής και πράξης. Πρόκειται για μια αξιολογη και άκρως επαινετή προσπάθεια του συνδέσμου φιλολόγων του νομού μας.

Δελτίο Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών: Περιοδική έκδοση, τεύχος 12, Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος, 1993.

Με Κορινθιακού ενδιαφέροντος θέματα, ιστορικά, λαογραφικά, φιλολογικά, δοκίμια κ.ά., κυκλοφόρησε το 12ο τεύχος του καταξιωμένου στον κορινθιακό χώρο Δελτίου που εκδίδει το Ι.Κ.Μ. με έδρα το Κιάτο.

Παγκόσμια Συνεργασία: Τριμηνή Επιθεώρηση λόγου και τέχνης. Τεύχ. 41, Οκτώβριος - Σεπτέμβριος 1993.

Πρόκειται για το δίγλωσσο λογοτεχνικό περιοδικό του Κορινθίου λογοτέχνη Κώστα Μιχ. Σταμάτη που περιέχει κείμενα στα Ελληνικά και τα Ιταλικά και κυκλοφορεί και στο εξωτερικό.

Περιλαμβάνει συνεργασίες –ποιήματα και πεζά– καταξιωμένων Ελλήνων και ξένων λογοτεχνών, ποικίλα σχόλια και πληροφορίες γύρω από την πνευματική ζωή και κίνηση, ειδήσεις που ενδιαφέρουν τους λογοτεχνικούς κύκλους καθώς και παρουσιάσεις και κριτικές για τα νέα βιβλία που κυκλοφόρησαν.

Τα Μπασιώτικα: Περιοδική έκδοση του Συνδέσμου Μπασιωτών της Αθήνας, τεύχος 7-8 Ιούλιος Δεκέμβριος 1993.

Με το περιεχόμενό του επικεντρωμένο στις ρίζες μας, αλλά και στη σημερινή ζωή και στα προβλήματα του χωριού και του Συνδέσμου των Μπασιωτών κυκλοφόρησε το νέο διπλό τεύχος του περιοδικού «Τα Μπασιώτικα».

Αίπυτος, έτος δεύτερο

Με το τεύχος αυτό, το περιοδικό ξεκινάει το δεύτερο χρόνο της ζωής του. Στο χρόνο που πέρασε προσπάθησε με τις καταγραφές του να δώσει το στίγμα της πορείας του, να αποκτήσει την απαιτούμενη θεματική ισορροπία και να ξεπεράσει τις αδυναμίες του. Ήταν ένας χρόνος με άγχος και αγωνία αλλά και ικανοποίηση και χαρά για τα τηλεφωνήματα και τα γράμματα που μας στείλατε και που παρά τις όποιες ελάχιστες αρνητικές κριτικές –τέτοια πάντα συμβαίνουν– δείχνουν ότι η υποδοχή σημαίνει και αποδοχή. Από τα γράμματα αυτά που μας γέμισαν ελπίδες, μερικά αποσπασματα δημοσιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος.

Το να βγει ένα περιοδικό έστω και μικρό όπως ο Αίπυτος είναι υπόθεση δύσκολη. Απαιτεί προσοχή, φροντίδα, προσήλωση, ξενύχτα και πάνω απ' όλα μεράκι. Όμως πέρα από αυτά για τους επιχειρούντες μπαίνει στη ζυγαριά και το ότι ο Αίπυτος «περιδιαβάξει» στο γενέθλιο τόπο και φθάνει στα σπίλια όλων των μαθητών Μέσης Εκπαίδευσης της περιοχής μας. Γι' αυτό, μην τον ξεχνάτε.

Όπως έχουμε ξαναγράψει, το περιοδικό δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα και δεν επεδίωξε να δημοσιεύσει διαφημίσεις. Μέχρι τώρα εκδόθηκε μόνο με τις λίγες συνδρομές που έλαβε και κυρίως με τις χορηγίες των φίλων του. Ιδιαίτερα αυτό το τεύχος δεν θα έβγαίνε αν το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης δεν εκάλυπτε ο «Σύλλογος Φίλων Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού» και κάποιοι καλοί φίλοι που μαζί με τους λίγους συνδρομητές που μας θυμήθηκαν ήλθαν συνεπιχορηγοί.

Τους ευχαριστούμε όλους.

Και ενώ το τεύχος αυτό βρίσκεται στο στάδιο της εκτύπωσης, ο φίλος και συγχωριανός μας **κ. Σωτήρης Σαυλός** από τη Δροσοπηγή, που διατηρεί εμπορικό κατάστημα στην Αθήνα, μας γνωρίζει ότι καλύπτει το σύνολο της δαπάνης του ετοιμένου τεύχους. Τον ευχαριστούμε από καρδιάς.

Ο θεοδός των χορηγών για έργα πολιτισμού και παιδείας είναι αρχαιότατος. Εντιμώς, εξακολουθεί να υπάρχει και στις μέρες μας.

